

ZBROJNÁ VÝROBA NA SLOVENSKU V ROKOCH 1969 – 1992 (2. časť)¹

JAN ŠTAIGL – PETER TURZA

ŠTAIGL, J. - TURZA, P.: Armament Production in Slovakia in 1969-1992 (Part 2.). *Vojenská história*, 3, 17, 2013, pp 77-109, Bratislava.

The study refers to the previous research of J. Štaigl dealing with the questions of armament production in Slovakia in the period of the 1950's and 1960's, or to the first part of the joint work of J. Štaigl and P. Turza, published in *Military History* No. 2/2013, focusing on the armament production development in the normalization years. The current study deals with the armament production in Slovakia in 1988-1992 compared to the development in the Czech Republic. Study of the two authors is based on the extensive published literature of the Czech and Slovak authors, archival sources and contemporary press of Slovak origin. A number of sources mostly of national origin have enabled the authors to analyze the development from attenuation of the armament production, plans and efforts for conversion as well as consequences. In terms of the methodological procedure of chronological concentration on the key questions, the study uncovers the scale of changes in the armament production, with the decrease by 94.4 percent occurring within several years (from 1988 to 1992). The attenuation has practically stopped the production of tanks, infantry combat vehicles, artillery equipment and other commodities in Slovakia.

Military History. Slovakia. Armament Production in 1969-1992.

V roku 1988 sa rozvojové tendencie zbrojnej výroby na Slovensku skončili a nastal jej pokles. Objem špeciálnej produkcie, vyjadrený hodnotou v miliónoch Kčs bežných cien, klesol o 3 335 mil. Kčs. Hodnota objemu produkcie zbrojnej výroby v českých krajoch, naopak, stúpla o 774 mil. Kčs, čím sa výsledná hodnota objemu celej produkcie špeciálu v ČSSR upravila na stratových 2 561 mil. Kčs. V roku 1989 sa tempo poklesu zrýchlilo, pričom negatívny vývoj už zasiahol aj závody v Čechách. Hodnota objemu produkcie zbrojného priemyslu v tom roku na Slovensku klesla o 5 997 mil. Kčs a v Čechách o 1 744 mil. Kčs, čo v celej ČSSR predstavovalo pokles o 7 741 mil. Kčs.²

¹ Prvá časť štúdie bola publikovaná vo *Vojenskej histórii*, roč. 17, 2013, č.2, s. 75-112. ISSN 1335-3314.

² KRČ, Miroslav et al. *Obranný průmysl země s tranzitivní ekonomikou v letech 1990 – 2002*. Vyškov : Vysoká vojenská škola pozemního vojska 2004, s. 117-118. ISBN 80-7231-115-8.

Všeobecný rámeček poklesu zbrojnej produkcie tvorilo zmierňovanie medzinárodného napätia, ktoré sa začalo v polovici 80. rokov a viedlo k zmenám vo svetovej vojensko-politickej situácii. Tzv. nové myslenie, ktoré v zahraničnej politike ZSSR presadzovalo reformátorské vedenie sovietskych komunistov na čele s M. S. Gorbačovom, smerovalo k novej kvalite vzťahov s USA a zastaveniu pretekov v zbrojení. Po návrhoch na podstatné zníženie počtu jadrových zbraní a zavedení moratória na rozmiestňovanie zbraní v kozmickom priestore, ktoré Gorbačov predložil americkému prezidentovi R. Reaganovi na ich stretnutí v islandskom Reykjavíku v októbri 1986, sa historickým prielomom vo veľmocenských vzťahoch stala dohoda o stiahnutí a likvidácii všetkých sovietskych a amerických rakiet stredného doletu z Európy, podpísaná 17. decembra 1987 vo Washingtone. Tým sa vytvárala priaznivá klíma aj pre odzbrojovacie rokovania v rámci Konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe.

Členské štáty Varšavskej zmluvy, v ktorých v prvej polovici 80. rokov rýchlo klesala výkonnosť ekonomík, prijali tento vývoj ako vítané východisko na úpravu vojenských výdavkov a znižovanie zbrojnej záťaže. Vo výstavbe ich ozbrojených síl sa začal presadzovať princíp rozumnej dostatočnosti a obmedzovania objednávok na vojenskú techniku. V kontexte s tým nadobúdala stále reálnejšie kontúry aj myšlienka konverzie zbrojnej výroby, tzn. jej prevedenia na civilné účely. Aktuálnosť uskutočnenia konverzie výrazne rezonovala napríklad na zasadnutiach Politického poradného výboru krajín Varšavskej zmluvy v júli 1988 vo Varšave a v júli 1989 v Bukurešti. Spájala sa s potrebou udržania úrovne ozbrojených síl na stupni spoľahlivého zabezpečenia štátov Varšavskej zmluvy, s realizáciou konverzie aj v štátoch NATO a s predpokladom pozitívneho medzinárodného ohlasu na prípadnú iniciatívu socialistických krajín v tejto oblasti.³

Rozpočtové výdavky na obranu sa znižovali aj v ČSSR. V porovnaní s rokom 1984, keď činili 33 508 mil. Kčs (v bežných cenách), klesli v roku 1985 na 31 491 mil. Kčs. Medziročný prírastok výdavkov, ktorý v roku 1984 predstavoval 113,8 percenta, v roku 1985 klesol na 94,0 percenta. V nasledujúcich rokoch výdavky na obranu opäť stúpili, v medziročných prírastkoch až na hodnotu 110,3 percenta v roku 1988, čo v ich finančnom objeme predstavovalo 37 727 mil. Kčs. Pod rastúcim tlakom ekonomických ťažkostí však Predsedníctvo ÚV KSČ a vláda ČSSR v tom roku rozhodli o znížení výdavkov na obranu a o ich pevnej väzbe s rastom národného dôchodku. Medziročný prírastok výdavkov na obranu a bezpečnosť v nasledujúcich rokoch nemal prekročiť hodnotu 103 percent národného dôchodku.

³ Tieto myšlienky odznali najmä vo vystúpeniach M. S. Gorbačova na spomenutých rokovaniach Politického poradného výboru členských štátov Varšavskej zmluvy. Vo Varšave uviedol, že „*Stálo by za to zvážiť napríklad vhodnosť návrhu myšlienky o konverzi alespoň časti vojenského priemyslu štátů Varšavské smlouvy a NATO na výrobu zařízení, přístrojů a materiálů pro ochranu a obnovení životního prostředí, k záchraně zdraví miliónů lidí. To by byla záležitost hodná humanistických tradic Evropy. A socialismus by zde měl být v iniciativní a vůdčí pozici.*“ (NA Praha, f. KSČ-ÚV-02/1, zv. 81, a. j. 79 *Zpráva o průběhu a výsledcích zasedání Politického poradního výboru členských států Varšavské smlouvy ve Varšavě ve dnech 15. a 16. července 1988, Vystoupení s. M. S. Gorbačova.*) V Bukurešti k tomu dodal: „*Bylo by vhodné posoudit otázky konverze v rámci Varšavské smlouvy včetně národních plánů konverze. Bylo by rovněž třeba iniciativně vyjít s otázkou konverze na 44. VS OSN. To by ve světě nepochybně vyvolalo velkou pozornost.*“ (NA Praha, f. KSČ-ÚV-02/1, zv. 118, a. j. 124 *Zpráva o průběhu a výsledcích zasedání Politického poradního výboru členských států Varšavské smlouvy v Bukurešti 7. – 8. července 1989, Vystoupení generálního tajemníka ÚV KSSS a předsedy Nejvyššího sovětu SSSR M. S. Gorbačova.*)

V roku 1989 výdavky na obranu skutočne zaznamenali pokles na 102,5 percenta (38 675 mil. Kčs).⁴ Výhľadovo sa pritom počítalo s postupným znižovaním výdavkov na obranu tak, aby do roku 1992 ich objem klesol o 10 percent v porovnaní s rokom 1989.⁵ V bežných cenách sa vojenské výdavky v rokoch 1989 – 1992 znížili z 35,1 na 26,9 mld. Kčs, pričom ich podiel na celkových výdavkoch štátu klesol z 13,3 na 5,7 percenta.⁶

V tomto čase sa začali prejavovať aj problémy s odbytom československej vojenskej produkcie, a to tak v socialistických, ako nesocialistických, predovšetkým rozvojových krajinách. Rozdiel medzi dodávkami plánovanými na 8. päťročnicu a zníženými objemami dodávok vojenského materiálu z ČSSR do socialistických štátov vytváral pre rok 1989 stratu 2 302 mil. Kčs vo veľkoobchodných cenách (2 579 mil. Kčs vo FCO) a pre rok 1990 stratu 1 871 mil. Kčs vo veľkoobchodných cenách (2 006 mil. Kčs vo FCO).⁷ Výrazne sa na tom podieľalo zníženie požiadaviek na dodávky produktov zbrojného priemyslu, najmä lietadiel, tankov a bojových vozidiel pechoty, do ZSSR.⁸ V októbri 1988 československý premiér L. Adamec pri svojej návšteve v Moskve žiadal sovietskeho ministerského predsedu N. Ryžkova, aby ZSSR potvrdil pôvodne dohovorený objem dodávok špeciálnej techniky z ČSSR, a to na rok 1989 aj na strednodobú perspektívu. Ryžkov žiadosť odmietol s odôvodnením, že v novej medzinárodnej situácii ZSSR potrebuje len minimálne množstvo novej vojenskej výzbroje, pričom na väčšiu modernizáciu armády ani nemá finančné prostriedky.⁹ Podobný bol výsledok z rokovaní predsedov plánovacích komisií ČSSR a ZSSR v januári 1989, nasledujúcich stretnutí predsedov vlád oboch krajín vo februári či rokovaní delegácií vlád ČSSR a ZSSR v apríli toho roku.¹⁰ Negatívne dopady tohto vývoja na čs. zbrojnú výrobu umocnil rozpad sovietskeho bloku, ZSSR, RVHP a jej trhov, ako aj zánik Varšavskej zmluvy.¹¹

⁴ KRČ, Miroslav et al. *Vojenské výdaje v letech studené války a po jejím skončení*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů 2000, s. 74-77. ISBN 80-85864-93-2.

⁵ NA Praha, f. KSC-ÚV-02/1, zv. 127, a. j. 133 (P133/81, b. 13) Zpráva k „Návrhu programu obnovy a upevnění rovnováhy čs. ekonomiky“. Znižovanie vojenských výdavkov v podobnom rozsahu deklarovali aj ďalšie štáty Varšavskej zmluvy. Pozri FUČÍK, Josef. *Odzbrojení a vojenské výdaje. In Plánované hospodářství*, 1989, č. 9, s. 67-76.

⁶ PRŮCHA, Václav et al. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992. 2. díl, období 1945 – 1992*. Brno : Doplněk 2009, s. 967-998. ISBN 978-80-7239-228-5.

⁷ VÚA-SA MO Praha, f. MNO/kan. min. 1988, šk. 31, č. j. 0052/10-18 *Podklad na jednání předsedy vlády ČSSR s. L. Adamce s předsedou rady ministrů SSSR s. N. Ryžkovem za FMNO*.

⁸ V roku 1987 predstavoval vývoz zbraní do ZSSR 55 percent celkového čs. exportu vojenského materiálu. Útlum má širší pozadí. *Hospodářské noviny*, 2. 10. 1990, s. 3.

⁹ *Ako prekovat' meče na pluhy a neprist' o prácu*. http://spravy.pravda.sk/ako-prekovat-mece-na-pluhy-a-neprist-o-pracu-fee/sk_domace.asp?c=A110910_211852_sk_domace_p23ixzz25xDnj6y9.

¹⁰ NA Praha, f. KSC-ÚV-02/1, zv. 115, a. j. 120 *Komplexný návrh postupu na efektivní využití volných kapacit výroby speciální techniky – Důvodová zpráva*.

¹¹ V dôsledku znižovania vojenských výdavkov v „spojeneckých“ krajinách Varšavskej zmluvy a rozpadu toho vojensko-politického zoskupenia československý vývoz produkcie zbrojného priemyslu do týchto štátov v rokoch 1986 – 1990 klesol o cca 40 percent. BAJZÍKOVÁ, Anna. *Obranný priemysel a zbrojenie – fenomén štátneho sektoru (prípád Československa a Českej republiky)*. Bakalárska práca. Praha : Univerzita Karlova – Fakulta sociálních věd 2009 (dostupné na internete: es.fsv.cuni.cz/default/file/download/id/11123), s. 44.

Obmedzovanie objemu alebo rušenie dohovorených kontraktov na dodávky zbrojnej techniky zo strany rozvojových krajín¹² sprevádzalo aj narastanie ich pasívneho salda vinou platobnej neschopnosti. Najväčším dlžníkom bola Sýria, u ktorej československé pohľadávky za vývoz špeciálu v roku 1990 dosiahli sumu 750 mil. USD, ďalej Irak a Líbya.¹³

Nesplatené vládne úvery za dodávky vojenskej techniky alebo iné formy vojenskej pomoci tvorili podstatnú časť celkovej zadlženosti rozvojových krajín.¹⁴ V súhrne daných skutočností sa prejavovali a stále intenzívnejšie prehlbovali symptómy nutnosti konverzie vojenského priemyslu.

O útlme zbrojárskej výroby rozhodlo Predsedníctvo vlády ČSSR (PV ČSSR) na konci júna 1988, pričom prvé projekty boli zastavené uzneseniami tohto orgánu č. 105 a 112 z toho istého mesiaca. Následne, 9. júla 1988, vláda ČSSR prijala uznesenie, ktorým jednotlivým rezortom uložila pripraviť materiály o využití uvoľňovaných kapacít špeciálnej techniky pre náhradnú civilnú výrobu. Na základe uznesenia PV ČSSR z 13. januára 1989 potom vznikla komisia odborníkov zo Štátnej plánovacej komisie (ŠPK), Štátnej komisie pre vedecko-technický a investičný rozvoj (ŠKVTRI), novovytvoreného Federálneho ministerstva hutníctva, strojárstva a energetiky (FMHSE), Federálneho ministerstva zahraničného obchodu (FMZO), Federálneho ministerstva národnej obrany (FMNO), Federálneho ministerstva financií (FMF) a Výboru ľudovej kontroly (VEK) ČSSR s úlohou spracovať komplexný materiál o možnostiach využitia voľných kapacít špeciálnej výroby.¹⁵ Návrhy na ich využitie mala orientovať najmä na: 1) náhradu novej investičnej výstavby uvažovanej v 8. a 9. päťročnici pre ďalší rozvoj špeciálnej výroby, 2) náhradu za novú investičnú výstavbu v civilnej výrobe a 3) náhradnú výrobu s optimálnym a efektívnym využitím danej technológie pre oblasť civilnej a špeciálnej výroby.

Spracovaným materiálom s názvom „Komplexný návrh na efektívne využitie voľných kapacít výroby špeciálnej techniky“ sa vláda ČSSR zaoberala 25. mája 1989. Materiál mal „komplexne riešiť situáciu vyplývajúcu ze zníženia požiadaviek na dodávky špeciálnej techniky, ktorá vznikla v súvislosti so zmenami vo vojenskopolitickom vývoji, novým pojetím obrannej dostatečnosti štátů Varšavskej zmlouvy, ale i s ohľadom na prehodnocení zájmu niektorých nesocialistických zemí o nákup špeciálnej techniky“.¹⁶ V tomto zmysle „vytvára vecný a časový postup riešící využití uvoľňovaných kapacít a promítnutí tohoto řešení do procesu tvorby ročních plánů a směrnice 9. pětiletky. Respektuje termíny koordinace výro-

¹² Rozdiel medzi dohovorenými a do zvláštnej časti plánu 8. päťročnice zahrnutými dodávkami a spresnenými požiadavkami rozvojových krajín predstavoval pre ČSSR na rok 1989 stratu 1 300 mil. Kčs vo veľkoobchodných cenách (1 950 mil. Kčs vo FCO) a na rok 1990 stratu 765 mil. Kčs vo veľkoobchodných cenách (1 042 mil. Kčs vo FCO). Tamže, s. 126.

¹³ Tamže, s. 42; pozri aj BAKA, Igor. Československá vojenská pomoc Líbyi v druhej polovici osemdesiatych rokov 20. storočia. In *Vojenská história*, roč. 16, 2012, č. 4, s. 24-25 a 30. ISSN 1335-3314.

¹⁴ Ak v roku 1985 predstavovali čs. pohľadávky v rozvojových krajinách sumu 9,9 mld Kčs, tak v roku 1988 sa očakávalo ich zvýšenie na cca 19,8 mld. Kčs a do roku 1990 na cca 30 mld. Kčs. NA Praha, f. KSC-ÚV-02/1, zv. 99, a. j. 100 (P100/89, informácia k bodu 8) *Analýza základních vývojových trendů ovlivňujících vývoj devizové pozice ČSSR*.

¹⁵ Skupina bola dodatočne doplnená o pracovníkov Federálneho ministerstva práce a sociálnych vecí, Štátnej banky Československej, českej a slovenskej plánovacej komisie a rezortov hospodárstva ČSR a SSR.

¹⁶ NA Praha, f. KSC-ÚV-02/1, zv. 115, a. j. 120 *Komplexný návrh postupu na efektivní využití volných kapacít výroby špeciálnej techniky - Stanovisko sociálně ekonomického oddělení ÚV KSČ*.

*by a vzájemných dodávek speciální techniky zemí Varšavské smlouvy. Umožňuje realizovat v plánovacím procesu rozhodnutí nejvyšších orgánů o vyčlenění podílu národního důchodu na obranu a bezpečnost. Sleduje, aby uvolněné kapacity pro výrobu speciální techniky byly využity na produkci obecného určení v podmínkách dodržení optimálních výstupů z rozboru všech ekonomických souvislostí, vyjadřující efektivnost výroby speciální techniky.*¹⁷

Východiskovou časť návrhov tvoril technicko-ekonomický rozbor voľných kapacít výroby špeciálnej techniky spracovaný podľa jednotlivých výrobcov a ich produkcie. Analyzoval existujúce a predpokladané vzťahy medzi projektovanou a voľnou kapacitou s dopadom na možné straty, vyjadrené vo viacerých ukazovateľoch: priamy materiál, priame mzdy, počet „voľných“ robotníkov, kalkulované náklady a „ušlý“ zisk. Stav a odhadované perspektívy vývoja špeciálnej výroby na Slovensku s vybranými ukazovateľmi sú uvedené v tabuľke č. 1 a prílohe č. 1.

Ako možné „námety“ náhrad za utlmovanú výrobu skupina navrhovala: 1) pre závody kombinátu ZŤS Martin – hydraulické prvky a agregáty, dopravné vozíky, roboty a manipulatory, spaľovacie motory, obrábacie a jednocúčelové stroje, traktory, stavebné stroje rôznych typov, rýpadla, poľnohospodárske stroje; 2) pre závody kombinátu ZVS Brno, včítane ZVS Dubnica nad Váhom – textilné stroje, polygrafické stroje, strojársky spotrebný tovar, rozvoj programov a aplikácií elektroniky, roboty, jednocúčelové, obrábacie a šablónové stroje a vzduchotechnické prvky; 3) pre podniky Tesla, včítane Tesla Liptovský Hrádok – investičnú elektroniku a 4) pre výrobné organizácie v pôsobnosti Ministerstva priemyslu SSR – únikové filtre pre havarijné situácie, detekčné trubičky pre mierové použitie (CO-ALKO) a tieniaci materiál pre jadrové elektrárne.¹⁸

Ďalšiu časť materiálu tvoril zoznam záväzných úloh špeciálnej investičnej výstavby, u ktorých sa prehodnocovali zámery ich riešenia a dokončenia.¹⁹ Prehľad týchto stavieb na Slovensku uvádza tabuľka č. 2.

Na základe predložených materiálov PV ČSSR prijalo uznesenie č. 159, v ktorom schválilo zásady pre využívanie kapacít uvoľňovaných útlmom špeciálnej výroby pre náhradné programy civilného charakteru (pozri prílohu č. 2) a harmonogram ďalšieho postupu pri riešení s tým súvisiacich otázok. Zo schválených zásad následne vychádzali uznesenia PV ČSSR č. 84 z 21. septembra a č. 108 z 30. novembra 1989. Prvé sa týkalo útlmu a zastavenia výroby tankov v ZŤS Martin k 1. januáru 1991, a to bez uchovania výrobných kapacít pre prípad brannej pohotovosti štátu. Druhé uznesenie potom prijalo opatrenia na obmedzenie investičnej výstavby viazanej na zbrojársku výrobu.

¹⁷ Tamže – *Důvodová zpráva.*

¹⁸ Tamže – *Náměty náhrad utlumované výroby speciální techniky civilní výrobou v rozhodujících organizacích.*

¹⁹ Tamže – *Seznam závazných úkolů speciální investiční výstavby, u kterých se přehodnocují záměry jejich řešení a dokončení.*

Tabuľka č. 1

**Technicko-ekonomický rozbor voľných kapacít výroby špeciálnej techniky²⁰
na Slovensku**

Ústredný orgán - Hospodárska organizácia	Ukazovateľ	Merná jednotka	8. 5LP		9. 5LP		
			1989	1990	1991	1993	1995
ZŤS Martin	projektovaná kapacita	mil. Kčs	11 759	11 802	11 905	12 506	12 565
	voľná kapacita	mil. Kčs %	4 222 35,9	3 436 29,1	6 891 57,9	7 703 61,6	7 660 61,9
	Výpadky:						
	-priamy materiál	mil. Kčs	2 871	2 341	4 656	5 309	5 358
-počet robotníkov	osôb	2 442	2 592	4 430	5 144	5 402	
-zisk	mil. Kčs	1 530	1 364	2 006	1 656	1 660	
MP SSR	projektovaná kapacita	mil. Kčs	436	526	526	526	526
	voľná kapacita	mil. Kčs %	285 48,7	302 48,7	396 70,6	390 69,4	390 69,4
	Výpadky:						
	-priamy materiál	mil. Kčs	113	110	142	142	142
-počet robotníkov	osôb	420	599	787	787	787	
-zisk	mil. Kčs	48	44	54	54	54	
MVŽP SSR	projektovaná kapacita	mil. Kčs	84	84	84	84	84
	voľná kapacita	mil. Kčs %	34 40,5	34 40,5	34 40,5	34 40,5	34 40,5
	Výpadky:						
	-priamy materiál	mil. Kčs	6	6	6	6	6
-počet robotníkov	osôb	17	17	17	17	17	
-zisk	mil. Kčs	18	18	18	18	18	

V súlade s uvedenými uzneseniami spracovalo FMHSE materiál o výrobe a odbyte špeciálnej techniky, ktorý novo špecifikoval záväzné štátne úlohy pre organizácie rezortu v zvláštny časti 9. päťročného plánu. Okrem ekonomických súvislostí rešpektoval aj spresnenú koncepciu vyzbrojovania a technického zabezpečenia ČSĽA na obdobie 1991 – 1995 s výhľadom do roku 2000. Materiál vychádzal zo základného členenia zamerania rozvoja špeciálnej techniky do troch kategórií: 1) perspektívne odbory a pododborny „*u nichž se předpokládá další rozvoj kapacit*“, 2) odbory a pododborny, ktoré „*i při prokazatelně ekonomicky neefektivní výrobě budou zachovány z důvodu potřeb zabezpečení obrany a bezpečnosti státu*“ a 3) útlmové pododborny a vybrané úlohy špeciálnej techniky. V kontexte s tým rozoberal situáciu v jednotlivých výrobných organizáciách so zameraním na požiadavky odberateľov a vyťažované výrobné kapacity z hľadiska zabezpečenia hlavných úloh v 9. päťročnici. Výrobcovia špeciálu zo Slovenska v pôsobnosti FMHSE boli zaradení do druhej a tretej kategórie (pozri prílohu č. 3). Zo 110 podnikov, ktoré sa v ČSSR zaoberali výrobou špeciálnej techniky, materiál FMHSE špecifikoval šesť „*u nichž útlum výroby*“

²⁰ Tamže – *Technicko-ekonomický rozbor voľných kapacít výroby špeciálnej techniky spracovaný podľa výrobců a výrobků, u nichž dochází v letech 1989, 1990 a v 9. pětiletce k nižšímu odbytu.*

Tabuľka č. 2

**Závazné úlohy špeciálnej investičnej výstavby s prehodnotením
ich riešenia a dokončenia²¹**

Podnik	Názov stavby	Rok začatia/ dokončenia	Rozpočtové náklady (mil. Kčs)	
			pôvodné	spresnené
<i>Zastavená príprava, vypustené zo ZČ 8. 5LP</i>				
ZŤS Košice	účelové nadstavby		100,0	
ZŤS Martin	dobudovanie kapacít		258,9	
ZSNP Žiar n. Hronom	zlievareň hliníkových odliatkov		168,0	
ZŤS Detva, závod Hriňová	výroba prevodoviek pre T-72		173,0	
<i>Znížené rozpočtové náklady</i>				
Mostáreň Brezno	hala ST Brezno	1987/91	297,4	287,4
<i>Spracovať návrh plného výrobného vytlačenia</i>				
Kovohuty ZSNP Žiar n. Hronom	výroba hliníkových odliatkov	1981/83	49,3	
ZSNP Žiar n. Hronom	rozšírenie zlievarne hliníkových odliatkov	1984/88	151,3	
ZŤS Martin	rekonštrukcia oceliarne pre T-72	1984/89	86,6	
ZŤS Detva, závod Rimavská Sobota	výroba náhradných dielov	1980/84	228,5	
ZŤS Košice	modernizácia závodu	1978/82	106,1	
ZŤS Košice	zavedenie výroby prvkov T-72	1981/1986	88,6	
ZŤS Košice, závod Prakovec	výstavba oceliarne	1975/85	342,5	
ZŤS Detva, závod Vlkanová	výstavba závodu	1979/83	198,7	
ZŤS Martin	nárad'ovňa	1978/83	190,3	
ZŤS Detva	nárad'ovňa pre T-72	1982/84	54,9	
Čs. vagónka Poprad	zabezpečenie výroby železnič. mostov	1982/85	134,0	
<i>Prehodnotenie opodstatnenosti stavieb</i>				
ZŤS Dubnica		1988/92	230,0	
ZŤS Dubnica	SV-rotačné kovanie	1989/94	581,0	
ZŤS Komárno		1988/91	132,0	
ZŤS Detva		1989/92	228,0	

speciální techniky vyvolává zásadní dopady do běžné ekonomiky a které nemohou bez pomoci ústředních orgánů situaci zvládnout“ a ďalších 8 podnikov, ktoré pomoc potrebujú. Počítal s nasledujúcimi formami finančnej pomoci: 1) zľavy odvodov zo zisku alebo dotácie do rozdelenia zisku do fondu kultúrnych a sociálnych potrieb, 2) dotácie zo štátneho rozpočtu a 3) ponechanie odpisov ako výnimka z uznesenia vlády ČSSR č. 179/1989. Zo Slovenska sa navrhovaná finančná výpomoc týkala štyroch výrobných organizácií – závodov kombinátu ZŤS Martin, ZVL Považská Bystrica, Vihorlat Snina a Tesla Liptovský Hrádok. Z centrálnych devízových zdrojov im okrem toho malo byť pridelených 688 mil.

²¹ Tamže – *Seznam závazných úkolů speciální investiční výstavby, u kterých se přehodnocují záměry jejich řešení a dokončení.*

Kčs FCO, z toho ZŤS Martin 280 mil., ZVLS Považská Bystrica 276 mil., Vihorlatu Snina 30 mil. a Tesle Liptovský Hrádok 102 mil. Kčs FCO.²²

Podobne postupovalo aj Ministerstvo priemyslu SSR, ktoré po reorganizácii orgánov štátnej správy spojenej, okrem iného, s vytvorením FMHSE, zabezpečovalo úlohy výroby a dodávok špeciálnej techniky v dvoch organizáciách: 1) v štátnom podniku Slovhémia Bratislava, kam patril k. p. SLZ Hnúšťa s výrobou prostriedkov na ochranu horných ciest dýchacích (lícnicové filtre) a jednoduchých prostriedkov chemického prieskumu (preukazníkové trubičky), k. p. Chemko Strážske – výroba vojenských trhavín a k. p. PCHZ Žilina – ochranný materiál pre špeciálne použitie (na obloženie bojovej pásovej a kolovej techniky na zníženie koeficientu rádioaktívneho žiarenia) a 2) v štátnom podniku Makyta Púchov – prostriedky na ochranu povrchu tela. Uznesenie vlády SSR č. 188 zo 16. júna 1989 ministerstvu uložilo „rozpracovať program náhrad za utlmanú alebo zrušenú výrobu špeciálnej techniky pri dodržaní vysokej efektívnosti, súčasne riešiť zhradenie výroby špeciálnej techniky s cieľom obmedzenia investičnej výstavby a zefektívnenia výroby“.²³ Pripravený materiál bol schválený uznesením vlády SSR č. 166 zo 4. apríla 1990. V jeho úvode sa konštatovalo, že nevyužité kapacity špeciálnej výroby v danom rezorte sú prevažne jednoúčelové zariadenia bez možnosti širšieho využitia pre civilnú výrobu. V ďalšej časti sa uvádzali predpokladané výrobné zámery v jednotlivých podnikoch, a to v SLZ Hnúšťa – zapojenie do programu komplexného systému ochrany povrchu tela a dýchacích ciest proti škodlivým účinkom v priemysle a poľnohospodárstve, v Chemko Strážske – výroba priemyselných trhavín plastifikovaných vodou bez prísad nitroglycerínu a nitrocelulózy, v PCHZ Žilina a Makyta Púchov – zatiaľ nestanovené.²⁴

Ďalšie usmernenia procesu konverzie prijal predsedníctvo federálnej vlády už v nových spoločensko-ekonomických podmienkach po zrušení monopolu komunistickej moci. Začiatok formovania nového pluralitného politického systému sprevádzalo naštartovanie ekonomickej reformy smerujúcej od centrálne plánovaného k trhovému hospodárstvu. Išlo o komplex opatrení, ktorých jadrom bola cenová liberalizácia, odstránenie monopolných štruktúr a zrovnoprávnenie foriem vlastníctva, reštrukturalizácia priemyselnej výroby, zmena orientácie zahraničného obchodu, politika sociálnej ochrany a starostlivosti o životné prostredie.²⁵ Súčasťou vládneho scenára reformy bol aj tzv. program obnovy a upevnenia rovnováhy čs. ekonomiky. Jeho ťažiskom mala byť diferencovaná podpora „rozvoje efektívneho socialistického podnikání cestou rozširovaní nabídky zboží a služeb při současném uplatnění globální i selektivní restrikce poptávky“. Súbežne s tým mal prebiehať „proces změny struktury výroby a služeb směrem k vyšší efektívnosti čs. ekonomiky, rovnovážného růstu, reagující těž na změny podmínek na zahraničních trzích“.²⁶ V tomto širšom rámci sa

²² SNA Bratislava, f. MP 1939 – 1992 (utajované), šk. 78, č. 0059/89 *Materiál pre poradu vedení FMHSE č. 230/89, Věc: Koncepce výroby a odbytu speciální techniky v resortu hutnictví, strojírenství a elektrotechniky po roce 1990.*

²³ SNA Bratislava, f. MP 1939 – 1992 (utajované), šk. 34, č. 0118/90 *Program náhrad za utlmanú alebo zrušenú výrobu špeciálnej techniky.*

²⁴ Tamže a č. 0272/90 *Uznesenie vlády Slovenskej republiky zo 4. apríla 1990 č. 166.*

²⁵ PRŮCHA, ref. 6, s. 940-995; ŠULC, Jaroslav. *Obnovit rovnováhu československé ekonomiky (II.). In Plánované hospodárství.* 1989, č. 8, s. 18-22; VORÁČEK, Josef. *Program strukturálních změn čs. strojírenství.* In *Plánované hospodárství*, 1989, č. 12, s. 1-7; PETŘÍČEK, Václav. *Rozvoj nových forem ovlivňování vnějších ekonomických vztahů ČSSR,* tamže, s. 35-41 a iné práce.

²⁶ NA Praha, f. KŠČ-ÚV-02/1, zv. 127, a. j. 133 (P133/89, b. 13) *Zpráva k „Návrhu programu obnovy a upevnění rovnováhy čs. ekonomiky“.*

predpokladalo konverziu zbrojnej výroby orientovať predovšetkým na ponuku priemyselného spotrebného tovaru na zahraničných aj vnútorných trhoch. Jej rozšírenie mal, okrem iného, zabezpečiť „*prechod podniků s utlumovanou zbrojnı́ výrobou zejména na výrobu spotřebního zboží, náhradních dílů pro spotřební zboží nebo zajištění subdodávek pro výrobu spotřebního zboží u jiných výrobců*“.²⁷

Medzi realizačnými opatreniami, ktoré sa týkali konverzie, bolo významné najmä uznesenie predsedníctva federálnej vlády č. 42 z 26. apríla 1990. Okrem iného, vyslovilo súhlas so zastavením výroby a dodávok bojových vozidiel pechoty v roku 1990, pričom o obnove výroby a dodávkach v roku 1991 sa malo rozhodnúť na základe požiadaviek rezortov obrany a zahraničného obchodu. Dalo aj súhlas, aby výrobcovia vojenskej produkcie hľadali možnosti vhodných medzinárodných kooperácií pri príprave rozvojovej stratégie československej ekonomiky do roku 1992.²⁸

Prvotné zámery konverzie predpokladali, že jej výsledkom bude pokles zbrojnej výroby do roku 1992 na polovicu až jednu tretinu objemu z roku 1987.²⁹ V roku 1990 sa uskutočnila čiastková korekcia týchto predpokladov. V rámci ČSFR³⁰ malo zníženie tvoriť 85 – 89 percent, pričom na Slovensku to malo byť viac ako 90 percent a v Českej republike asi 80 percent.³¹ Finančná hodnota objemu čs. produkcie „špeciálu“ mala do roku 1992 klesnúť na cca 4 mld. Kčs, tzn. na 13,8 percenta jej hodnoty z roku 1987³², z toho na Slovensku na cca 2 mld. Kčs, tzn. na 11,3 percenta.³³ Náklady na konverziu sa odhadovali zhruba na 19 mld. Kčs, z toho 13,54 mld. Kčs na Slovensku.³⁴ Podľa iných zdrojov mali celkové dopady konverzie zbrojných podnikov na Slovensku predstavovať 7,5 – 7,9 mld. Kčs.³⁵

Pokles zbrojnej výroby nemal postihnúť všetky podniky s rovnakou intenzitou. Podľa federálnych zámerov sa najväčší útlm vojenskej produkcie predpokladal v ZŤS Martin, ZŤS Dubnica nad Váhom, PPS Detva a ZVS Dubnica nad Váhom, tzn. v podnikoch s výrobou špeciálnej pásovej techniky a veľkokalibrovej munície. Objem výroby špeciálu v týchto podnikoch mal klesnúť z 11,9 miliardy Kčs v roku 1988 na 0,34 miliardy Kčs v roku 1992, tzn. o 97,2 percenta. Ich podiel na zbrojnej výrobe v Slovenskej republike, ktorý v roku 1988 tvoril 61,5 percenta, sa mal znížiť na 24,1 percenta.³⁶ Priebeh konverzie v rokoch 1988 – 1990 približuje tabuľka č. 3. Dokumentuje, že v tomto časovom období klesol objem zbrojnej produkcie (v mil. Kčs bežných cien) v slovenských podnikoch na 42,8 percenta objemu z roku 1987 (pre porovnanie: v ČR na 65 percent). Do roku 1990 podiel zbrojnej výroby na celkovej priemyselnej výrobe na Slovensku klesol z 10 až 11 percent v rokoch 1987 – 1988 na 1,6 percenta.³⁷

²⁷ Tamže.

²⁸ ČECHÁK, Oldřich et al. *Zbrojnı́ výroba – Konverze – Obranyschopnost*. Praha : MAGNET-PRESS 1993, s. 52-53. ISBN 80-85469-49-9.

²⁹ KRČ, Miroslav. *Konverze zbrojnı́ výroby ČSFR*. Brno : Vojenská akademie, 1992, s. 17.

³⁰ Od 23. 4. 1990 bol oficiálny názov čs. štátu Česká a Slovenská Federatívna Republika (ČSFR).

³¹ KRČ, ref. 29, s. 17.

³² Fond speciální techniky. *Hospodářské noviny*, 31. 5. 1991, s. 1.

³³ Zbrojnı́ výroba v prechode. *Národní obroda*, 6. 4. 1991, s. 2.

³⁴ Štyri miliardy. *Národní obroda*, 15. 6. 1991, s. 1.

³⁵ Koľko stojí konverzia. *Národní obroda*, 13. 1. 1992, s. 3 a Obrovský balvan konverzie. *Hospodářské noviny*, 13. 4. 1993, s. 2.

³⁶ KRČ, ref. 2, s. 117-118.

³⁷ Tamže, s. 123 a ĐURČENKA, Juraj. Privatizácia zbrojoviek sa nepohla z miesta.

In www.sme.sk/2164043/privatizacia-zbrojoviek-sa-nepohla-z-miesta.html.

Kým federálna vláda presadzovala čo najrýchlejšie tempo konverzie³⁸, na Slovensku sa začali, a to v nadväznosti na jej podstatne negatívnejšie hospodárske a sociálne dopady

Tabuľka č. 3

Zbrojná výroba v ČSSR a ČSFR 1987 – 1990 (hodnota produkcie v mil. Kčs bežných cien)³⁹

	1987		1988		1989		1990	
	objem	%	objem	%	objem	%	objem	%
Zbrojná výroba ČSSR (ČSFR) spolu	29 298	100,0	26 737	100,0	18 996	100,0	15 107	100,0
- z toho:								
Česká republika	11 557	39,5	12 331	46,1	10 587	55,7	7 515	49,7
Slovenská republika	17 741	60,5	14 406	53,9	8 409	44,3	7 592	50,3
Podiel zbrojnej výroby na strojárskovej výrobe ČSSR (ČSFR)		11,3		10,0		6,9		5,7
Predaj								
- do tuzemska	6 558	22,4	7 689	28,8	6 802	35,8	7 200	47,7
- vývoz spolu	22 740	77,6	19 038	71,2	12 195	64,2	7 907	52,3
z toho:								
- socialistické, resp. bývalé soc. štáty	17 055	58,2	15 134	56,6	11 179	58,8	6 305	41,7
- ostatné	5 658	19,4	3 904	14,6	5 616	5,3	1 603	10,6
Vývoz zbrojnej produkcie dovedna		100,0		91,3		64,8		51,6

v porovnaní s Českou republikou⁴⁰, stále intenzívnejšie ozývať hlasy volajúce po jeho spomalení a dôslednejšom rešpektovaní slovenských špecifik.⁴¹ Dňa 8. januára 1991 sa touto otázkou zaoberala vláda SR. Prijala uznesenie o spomalení tempa konverzie na Slovensku, ktoré počítalo aj s čiastočným obnovením zbrojárskovej výroby. Základnú ideu tohto rozhodnutia vtedajší minister hospodárstva SR Jozef Balcák sformuloval takto: „*Proces podstatného zmiernenia konverzie neznamená, že budeme zbrane vyrábať donekonečna, alebo že sa táto výroba bude zvyšovať. Budeme ich vyrábať len dovtedy, kým budeme mať objednávky, materiál, príslušnú technológiu, pracovníkov, pričom postupne budeme civilnú výrobu*

³⁸ Dokazujú to, okrem iného, vyjadrenia ministra zahraničných vecí ČSFR Jiřího Dienstbiera na zahraničných cestách v roku 1991, pri ktorých objasňoval aj niektoré otázky konverzie čs. zbrojného priemyslu. Zdôrazňoval neprijateľnosť vyriešenia konverzie za dva alebo tri roky, pretože „*dovtedy naše zbrojárské podniky padnú*“. Dovtedy zbrojovky padnú? *Hospodárske noviny* 8. 5. 1991, s. 3.

³⁹ KRČ, ref. 29, s. 16.

⁴⁰ Podľa vtedajšieho ministra hospodárstva SR Jozefa Balcáka dopady rozhodnutí vlády ČSFR o útlme alebo zastavení zbrojnej výroby z roku 1990, ktoré sa týkali najmä ťažkých zbraní, boli pre slovenské podniky päťnásobne vyššie ako u českých podnikov. Zbrojárstvo či konverzia? *Národná obroda*, 11. 2. 1991, s. 3. V racionálnych číslach to J. Balcák komentoval na 8. schôdzi Slovenskej národnej rady v novembri 1990, keď uviedol, že kým v Českej republike v dôsledku konverzie zbrojnej výroby dochádza k zníženiu výroby o necelé 2 miliardy, na Slovensku je to o niečo viac ako 10 miliárd korún. <http://www.psp.cz/eknih/1990snr/stenprot/008schuz/s008001.htm>.

⁴¹ Pozri napríklad rozhovor redaktora Hospodárskych novín s ministrom vlády SR - predsedom Úradu pre správu a privatizáciu národného majetku SR Augustínom Mariánom Húskom v októbri 1990. Slovenská daň obrane republiky. Konverzia skúškou porozumenia. *Hospodárske noviny*, 2. 10. 1990, s. 3.

*intenzívne rozvíjať.*⁴² Podľa predstáv vlády a vedúcich manažérov slovenských zbrojoviek nemal novo vymedzený časový horizont trvania konverzie ako „reálneho priestoru pre trvalý prechod zbrojnej výroby na civilnú“ trvať 3 – 4 roky.⁴³ Aktívnu spoluprácu so zástupcami veľkých zbrojárskych podnikov, regiónov aj odborových zväzov mal zabezpečovať poradca pre otázky konverzie, ktorého funkcia vznikla na úrade vlády SR.⁴⁴

V priebehu roka 1991 prijala federálna vláda ďalšie uznesenia ku konverzii, ktoré boli zamerané predovšetkým na jej konkrétne problémy. Išlo najmä o uznesenie č. 326 z 30. mája o prístupoch federálnych orgánov ku konverzii zbrojnej výroby a o predĺžení existencie zvláštneho fondu špeciálnej techniky pri Federálnom ministerstve hospodárstva na rok 1991 s dotáciou 0,5 miliardy Kčs, z toho viac ako 400 mil. Kčs na Slovensku.⁴⁵ Vojenská technika zaradená do tohto fondu bola určená predovšetkým na export, pričom platilo, že pokiaľ nebude vyvezená v roku 1991, tak ju ministerstvo obrany v roku 1992 odkúpi za vlastné prostriedky. Ďalej išlo o uznesenie vlády ČSFR č. 591 z 26. septembra o riešení niektorých ekonomických dopadov, ktoré vyplývali z obmedzenia zbrojnej výroby a uznesenia č. 756 z 21. novembra o návrhu finančnej podpory zo štátneho rozpočtu na realizáciu zbrojnej výroby v roku 1991. Zabezpečenie priebehu konverzie sa sústreďovalo najmä na dva okruhy problémov: na prekonanie dôsledkov prudkého utlmenia výroby a na prípravu a zavádzanie nových výrobných programov a odbytu ich produkcie.

Do konca roka 1991 zbrojná výroba v ČSFR klesla na 36,5 percenta⁴⁶ a na Slovensku, cez prijaté opatrenia, na 23,3 percenta úrovne z roku 1988. Finančná hodnota výrobkov slovenských zbrojoviek v tomto roku predstavovala 4,5 mld. Kčs.⁴⁷ Pokles zbrojnej výroby pokračoval aj v roku 1992. Na jeho konci, v čase zániku ČSFR, produkcia výroby špeciálu na Slovensku z hľadiska hodnoty objemu predstavovala 958,63 mil. Kčs v bežných cenách.⁴⁸ V porovnaní s predchádzajúcimi rokmi to predstavovalo 12,6 percenta z roku 1990, 11,4 percenta roku 1989, 6,6 percenta roku 1988 a 5,56 percenta roku 1987. Znamená to, že oproti vrcholu produkcie v roku 1987 výroba špeciálu v slovenských podnikoch do konca roka 1992 klesla o 94,44 percenta.⁴⁹ Podiel zbrojnej výroby na celkovej priemyselnej výrobe Slovenska sa v tomto období znížil z približne 6,3 percenta na 0,9 percenta.⁵⁰

⁴² Zbrojárstvo či konverzia? *Národná obroda*, 11. februára 1991, s. 3.

⁴³ Konverzia sa nekončí. *Národná obroda*, 24. 1. 1991, s. 7.

⁴⁴ KRČ, ref. 29, s. 45-46.

⁴⁵ Fond špeciálnej techniky. *Hospodárske noviny*, 31. 5. 1991, s. 1-2 a IVÁNEK, Ladislav. Ekonomické aspekty konverzie České (Československé) zbrojní výroby. In *Obrana a strategie*, 2002, č. 1, s. 133. ISSN 1214-6463.

⁴⁶ KRČ, ref. 2, s. 117.

⁴⁷ GOGALOVÁ, Viktória. *Komparace pracovních trhů v ČR a SR (diplomová práce)*. Brno : Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta 2006, s. 18 (dostupné na internete: is.muni.cz/th/50204/esf_m/DIPLOMOVA_PRACA.txt).

⁴⁸ SEDLÁK, Mikuláš. *Deštrukčná transformácia slovenského hospodárstva*. In <http://www.kultura-fb.sk/new/old/archive/18-3-17.htm>. Podľa Ing. Vladimíra Pavlíka, riaditeľa odboru špeciálnej výroby MH SR v roku 1993, išlo o pokles hodnoty objemu zbrojnej výroby v porovnateľných cenách z 19,3 mld. korún na 1,9 mld. korún. Obrovský balvan konverzie, *Hospodárske noviny*, 13. 4. 1993, s. 2.

⁴⁹ KRČ (ref. 34, s. 117) uvádza, že pokles zbrojnej výroby na Slovensku v rokoch 1988 – 1992 predstavoval 89,4 percenta. Domnievame sa, čo vyplýva aj z našich prepočtov, že tento údaj nezahŕňa pokles objemu výroby v roku 1988 voči jeho úrovni v roku 1987.

⁵⁰ BARTL, Jaroslav. Peripetie zbrojárskej výroby. *Hospodárske noviny*, 26. 7. 1993, s. 4.

Zostaviť relevantný prehľad jednotlivých komodít špeciálu vyrobených v priebehu „konverzných“ rokov 1988 – 1992 sťažuje rozdielnosť, respektíve nedostatok informácií. Publikácia o československých tankových silách v rokoch 1945 – 1992 napríklad uvádza, že bolo vyrobených 597 tankov v prevedení T-72M1⁵¹ a T-72M1K⁵², pričom však nezohľadňuje výrobu v roku 1992.⁵³ Materiál spracovaný bývalým vedúcim pracovníkom ZŤS Martin tento počet so započítaním produkcie v roku 1992 zvyšuje na 615 tankov, z toho 559 tankov T-72M1 a 56 tankov T-72M1K.⁵⁴ Vo výrobe vyslobodzovacích tankov VT-72B⁵⁵ sa oba zdroje zhodujú na objeme 100 kusov. Dovoľme si pridržať sa martinského zdroja, podľa ktorého sme spracovali aj časové rozloženie a predurčenie tejto produkcie tankov uvedených v tabuľke č. 4.

Tabuľka č. 4

Výroba tankov T-72 v ZŤS Martin v rokoch 1988 – 1992⁵⁶

Typ	Odberateľ	Produkcia v rokoch					Dovedna
		1988	1989	1990	1991	1992	
T-72M1	FMNO/FMO	146	29	82			257
	MZO	123	27	25	84	43	302
T-72M1K	FMNO/FMO	5	5				10
	MZO	10	1		9	26	46
VT-72B	FMNO/FMO	15	20	15			50
	MZO		40	10			50

U ďalších produktov zbrojnej výroby sú problémy s údajmi podstatne väčšie. Väčšinou sa musíme uspokojiť so súhrnnými objemami, prepočtami alebo približnými odhadmi. Platí to aj pre utlmený režim výroby bojových vozidiel pechoty BVP-2 v ZŤS Detva. Zvláštna časť 9. päťročného plánu predpokladala, že v rokoch 1987 – 1990 bude vyrobených 1 480 vozidiel, z toho 310 pre čs. armádu a 1 170 na vývoz. Skutočnú produkciu do roku 1990, keď sa výroba skončila, napokon tvorilo 344 vozidiel základného prevedenia, z ktorých 250 prevzala čs. armáda. Vyrobený bol aj jeden prototyp veliteľskej verzie BVP-2K⁵⁷, pričom pôvodný plán počítal so sériovou výrobou 169 kusov (22 pre ČSLA a 147 na vývoz). Po skončení výroby BVP-1 v roku 1987 sa v nasledujúcom roku skončila výroba jeho veliteľskej verzie BVP-1K (plán = 169 kusov, z toho 22 pre ČSLA a 147 na vývoz), podobne ako niektorých ďalších špecializovaných verzií – pojazdného hlásneho zariadenia BÚRKA-III (plán = 14 kusov pre ČSLA) a vozidla MP-31 systému PASUV (plán = 96 kusov, všetky na

⁵¹ Modernizovaná verzia bojového tanku T-72. V ZŤS Martin sa sériovo vyrábala od augusta 1988.

⁵² Veliteľská verzia bojového tanku T-72M1K. Sériová výroba v ZŤS Martin sa začala v roku 1985, skončila v roku 1991.

⁵³ FRANCEV, Vladimír. *Československé tankové sily 1945 – 1992*. Praha : Grada Publishing, a. s. 2012, s. 147. ISBN 978-80-247-4029-4.

⁵⁴ JEŽEK, František. *Výrobky vojenskej pásovej techniky vyrábané v Strojárskych závodoch v Martine v období 1981 až 2001*. Archív Vývoj Martin, a. s. 2001.

⁵⁵ Výroba VT-72B sa v ZŤS Martin začala v roku 1988.

⁵⁶ FRANCEV, ref. 53.

⁵⁷ Spracované podľa VHÚ-VHA Praha, f. MNO/GŠ-TAS, pomôcky č. 0212/19 a 0212/20. Rovnaké údaje sú uvedené na internete (sk.wikipedia.org/wiki/PMP-2, forum.valka.cz/viewtopis.php/t/10482 a www.bvp.cz/bvp-2). Podľa Franceva (ref. 53, s. 151) malo byť vyrobených až 434 vozidiel BVP-2. Tento údaj však považujeme za podstatne nadsadený.

vývoz). V roku 1989 bola zastavená výroba zdravotníckej verzie AMB-1 (plán = 96 kusov, všetky na vývoz) a vyslobodzovacieho pásového vozidla VPV (plán = 422 kusov, z toho 72 pre ČSLA a 350 na vývoz). Naproti tomu ZŤS Detva v rokoch 1988 – 1989 vyrobili 200 bojových prieskumných vozidiel (BPzV) SVATAVA (plán = 300 kusov), ktorých vývoj prebiehal v rokoch 1985 – 1987 v Konštrukte Trenčín.⁵⁸

V roku 1989 sa skončila na Slovensku aj výroba delostreleckej techniky, konkrétne 152 mm samohybnej kanónovej húfnice vz. 77 DANA a 122 mm raketometu vz. 70 GRAD v ZŤS Dubnica nad Váhom. Produkcia veľkokalibrovej munície v ZVS Dubnica bola podstatne znížená, pričom nerealizované exportné dodávky prechádzali do spomenutého zvláštneho fondu, odkiaľ ich v roku 1992 prevzala armáda. V roku 1989 konverzia naplno zasiahla aj ZŤS Košice, ktoré zastavili, okrem iného, výrobu žeriavového a vyslobodzovacieho automobilu AV-12 a niektorých cisternových návesov a prívesov. Z nerealizovaných projektov možno spomenúť napríklad 120 mm samohybný mínomet PRAM-S v ZŤS Martin, závod Topoľčany, ktorého výroba sa skončila v roku 1990 len v dvanásťkusovej overovacej sérii, samohybný protiletadlový komplet STROP (v Konštrukte Trenčín vyrobené 2 kusy prototypov) či systémy vytvárania protipechotných, respektíve protitankových mínových polí na diaľku KUŠ a KRÍŽNA (Konštrukta Trenčín, vyrobené prototypy).

V kontexte s útlmom výroby vojenskej techniky a munície sa, samozrejme, znižoval aj objem výroby ďalšieho vojenského materiálu. Napríklad Chemko Strážske v roku 1989 realizovalo dodávky vojenských trhavín podľa požiadaviek odberateľov z rezortu FMHSE „*ktoré boli súhrnne nižšie ako ukladala osobitná časť vykonávacieho štátneho plánu*“. Konkrétne išlo o 85,8 tony kryštalického hexogénu, čo predstavovalo 45,2 percenta pôvodného výrobného plánu, ďalej 170 ton flegmatizovaného hexogénu (73,9 percenta) a 405 ton trhaviny T/H/E (100 percent).⁵⁹ Zložitá situácia vznikala aj v SLZ Hnúšťa. Riaditeľ podniku v liste ministrovi priemyslu SR z 18. júna 1990 informoval, že zatiaľ čo kapacita výroby línicových filtrov G2020 do ochranných masiek M-10M je 850-tisíc kusov za rok, a pre rok 1990 je zaistený odbyt vo výške 326-tisíc kusov. Pre rok 1991 mal podnik objednávku len od Federálneho ministerstva obrany ČSFR, a to na objem 70-tisíc kusov, čo tvorilo len 5,3 percenta projektovaných výrobných kapacít.⁶⁰ Výrazne klesla aj výroba preukazníkových trubičiek, keď ročná kapacita výroby predstavovala 3 500 ks. V roku 1990 sa vyrobilo 2 000 ks a pre rok 1991 bolo „objednaných“ 900 ks, čo by znamenalo využitie výrobných kapacít na 25,7 percenta.⁶¹

Výrazne obmedzený vývoz zbrojnej produkcie prebiehal v podmienkach liberalizácie zahraničného obchodu spojenej so zavedením vnútornej zameniteľnosti meny⁶², ako aj

⁵⁸ VHÚ-VHA Praha, f. MNO/GŠ-TAS, pomôcky č. 0212/19 a 0212/20, ref. 53, s. 150-152 a TURZA, Peter. Svatava. *Obrana*, 2010, č. 9, s. 26. ISSN 1336-1910.

⁵⁹ SNA Bratislava, f. MP SSR 1968-1992 (utajované), šk. 34, č. j. 0691/90 *Správa o plnení úloh výroby a dodávok pre veľkokalibrovú muníciu v r. 1989 a jej zabezpečenie pre rok 1990, vrátane dodávok špeciálnych drevených obalov a investičnej výstavby pre tento program*.

Poznámka: Trhavina T/H/E sa vyrábala na báze zmesi tritolu, hexogénu a vosku.

⁶⁰ SNA Bratislava, f. MP SSR 1968-1992 (utajované), šk. 34, č. 0374/90 *Pomoc pri riešení problémov náhrady výroby špeciálnej techniky v SLZ Hnúšťa* a Konverzia sa nekončí. *Národná obroda*, 24. 1. 1991, s. 7.

⁶¹ SNA Bratislava, f. MP SSR 1968-1992 (utajované), šk. 34, č. 0374/90 *Pomoc pri riešení problémov náhrady výroby špeciálnej techniky v SLZ Hnúšťa*.

⁶² Bližšie PRŮCHA, ref. 6, s. 961-964 a MERVART, Josef. Změny v čs. platebním styku se zahraničím. In *Národní hospodářství*, 1992, č. 5, s. 17-20.

posilňovania kompetencií slovenských národných orgánov. Po prijatí tzv. kompetenčného zákona v decembri 1990 (ústavný zákon č. 556/1990 Zb.) vláda SR v januári 1991 uložila ministromi medzinárodných vzťahov SR „dohodnúť sa s Ministerstvom zahraničného obchodu ČSFR o spôsobe zabezpečenia odbytu zbraní i náhradných výrobkov prostredníctvom slovenských vývozných orgánov“.⁶³ Tým sa malo slovenským podnikom a orgánom automaticky umožniť samostatné obchodovanie so špeciálnou produkciou, tzn. bez predchádzajúceho odobrenia federálnymi orgánmi.⁶⁴ Vláda ČSFR sa otázkami obchodovania so zbraňami zaoberala 21. marca 1991, pričom v podstate len spresnila existujúcu prax. Podľa jej záverov o vývoz špeciálneho materiálu „môže požiadať každý čs. subjekt, povolenie ho však zaväzuje dodržiavať presné zásady. Ide napr. o oznámenie, kto je konečným užívateľom zbraní, a že tá krajina ich už nemôže predávať ďalej. Platí tiež, že na každý jednotlivý prípad je potrebné mať súhlas.“⁶⁵

Najväčšími odberateľmi pokračujúceho exportu špeciálu v tomto období však už neboli štáty bývalého sovietskeho bloku, ale rozvojové krajiny. Posledné väčšie obchodné transakcie s vojenskou technikou medzi ČSFR a štátmi Varšavskej zmluvy tvorili dodávky 126 ks ShKH DANA a 45 vyslobodzovacích tankov VT-72B do ZSSR v rokoch 1987 – 1989, respektíve v rokoch 1989 – 1990.⁶⁶ Podstatne menší objem mali dodávky špeciálu do NDR, Maďarska a Rumunska (pozri tabuľku č. 5). Po prechode na zúčtovanie vo voľných menách s krajinami RVHP od 1. januára 1991 sa vývoz slovenskej špeciálnej produkcie do nich v podstate celkom utlmil.

Dopyt po zbraňach, v konkrétnom prípade po tankovej technike, klesal aj v krajinách tzv. tretieho sveta (pozri tabuľku č. 5).⁶⁷ V lete 1991 vnútropolitickú aj medzinárodnú scénu rozvíril predaj čs. tankov do Sýrie. Malo ísť o kontrakt dohovorovaný ešte počas vlády Vladimíra Mečiara, ktorý tak nová slovenská vláda na čele s Jánom Čarnogurským⁶⁸, ako aj federálna vláda, nemohli zrušiť.⁶⁹ Podľa údajov z archívu ZŤS Martin objem kontraktu tvorilo 215 tankov T-72M1 a 44 tankov T-72M1K⁷⁰, podľa publikovaných informácií 250⁷¹,

⁶³ Zbrojárstvo či konverzia? *Národná obroda*, 11. februára 1991, s. 3.

⁶⁴ Po skončení monopolu zahraničného obchodu, ktorý „vlastnila“ firma OMNIPOL, mohol prakticky každý výrobca vyvážať svoju produkciu do zahraničia za konvertibilnú cenu. Podmienkou bolo získanie vývozných licencií od Federálneho ministerstva zahraničného obchodu ČSFR a súhlasu medzirezortnej komisie FMZO a FMZV ČSFR s vývozom konkrétnej komodity a oblasťou jej určenia. Pozri napr. Konec monopolu zahraničného obchodu. Volne, ale s licenciou. *Hospodárske noviny*, 14. 6. 1990, s. 1; Problémy s vývozom zbraní. *Národná obroda*, 10. 3. 1991, s. 13 a inde.

⁶⁵ Zbrane len s povolením. *Národná obroda*, 22. 3. 1991, s. 1-2. Pozri tiež Kdo bude vyvážať zbrane? *Hospodárske noviny*, 11. 3. 1991, s. 1-2.

Poznámka: Žiadosť o udelenie licencie posudzovala komisia zložená z pracovníkov odboru pre kontrolu obchodu s vojenským materiálom FMZO a zástupcov FMZV.

⁶⁶ FRANCEV, ref. 53, s. 156 a forum.valka.cz/viewtopic.php/t/12305.

⁶⁷ Hlavnými príčinami boli dostatočné zásoby zbraní z predchádzajúceho obdobia, narastajúca platobná neschopnosť a pomerne rýchlo rozvíjaná vlastná zbrojná výroba. Bližšie napr. Zbrojná výroba a zahraničný obchod. Útlm má širší pozadí. *Hospodárske noviny*, 2. 10. 1990, s. 3.

⁶⁸ V. Mečiar v marci 1991 Slovenská národná rada z funkcie predsedu vlády SR odvolala. Na jeho miesto nastúpil J. Čarnogurský, dovtedajší podpredseda vlády SR.

⁶⁹ Pozri rozhovor s predsedom vlády ČSFR Mariánom Čalfom. Izrael nesúhlasí, ale chápe. *Národná obroda*, 11. 5. 1991, s. 13 a Minister J. Bakšay: Je to naposledy. *Národná obroda*, 4. 1. 1992, s. 12.

⁷⁰ JEŽEK, ref. 54.

⁷¹ Na palube naše tanky. *Národná obroda*, 31. 1. 1992, s. 4 a Zbrane ako tovar. *Národná obroda*, 13. 2. 1992, s. 12.

respektíve 225⁷² tankov, v celkovej hodnote 225 mil. Kčs.⁷³ Zákazka sa mala realizovať v niekoľkých dodávkach, a to prostredníctvom obchodnej organizácie ZŤS Martin s názvom UNIMPEX. Zámer predaja vyvolal ostré protesty viacerých krajín, predovšetkým USA, Izraela a Nemecka. Kritické články v dennej tlači, či dokonca diplomatické demarše vlád týchto štátov, žiadali zrušenie pripravovanej transakcie. Ako hlavný dôvod uvádzali, že Sýria je „najnebezpečnejším susedom Izraela“ a dodávka tankov preto predstavuje „akt namierený proti Izraelu“.⁷⁴ USA a Izrael dokonca „výmenou“ za zrušenie obchodu Česko-Slovensku ponúkli pomoc pri konverzii zbrojného priemyslu. Okrem iného išlo o vyslanie skupiny amerických odborníkov na túto problematiku zloženú „z uniformovaných i civilných pracovníkov ministerstva obrany Spojených štátov, ako aj odborníkov zo súkromného sektoru“.⁷⁵

Tabuľka č. 5

Export tankovej techniky z ČSFR v rokoch 1988 – 1992 (počet kusov)⁷⁶

Typ	Štát	Roky					Spolu
		1988	1989	1990	1991	1992	
<i>Socialistické štáty</i>							
T-72 M1	NDR	24	27				51
	Bulharsko	12					12
T-72M1K	NDR	2	1				3
Vyslobodzovací tank VT-72B	ZSSR		35	10			45
	NDR		3				3
	Maďarsko		2				2
<i>Rozvojové štáty</i>							
T-72M1	Alžírsko	48					
	Líbya	39					
	Sýria			25	84	43	152
T-72M1K	Sýria				9	26	44

Vláda ČSFR odmietala názory o politickom charaktere predaja tankov Sýrii. Zdôrazňovala, že je vynútený ekonomickou situáciou a snahou získať finančné prostriedky pre konverziu zbrojnej výroby v Martine, pretože „Aby sme mohli s výrobou prestať, potrebujeme investície.“⁷⁷ Pod medzinárodným tlakom však 8. októbra 1991 rozhodla o pozastavení vývozu „ťažkých konvenčných zbraní“ do krajín Blízkeho východu, a to až do uskutočnenia

⁷² Konverze na Oravě a v Dubnici s problémy. *Hospodářské noviny*, 26. 9. 1991, s. 7.

⁷³ Menší vývoz i dovoz. *Hospodářské noviny*, 10. 5. 1991, s. 1-2 a Rovní, rovnější a najrovnejší. *Národní obroda*, 16. 10. 1991, s. 1.

⁷⁴ Pozri napr. Nie tankom do Syrie! *Národní obroda*, 6. 5. 1991, s. 1 a 4; USA nás chápu. *Národní obroda*, 7. 5. 1991, s. 1; Tvrdá kritika zo strany Die Welt. *Národní obroda*, 8. 5. 1991, s. 4; Izrael nesúhlasí, ale chápe. *Národní obroda*, 11. 5. 1991, s. 13; Opäť o vývoze zbraní. *Národní obroda*, 13. 6. 1991, s. 1, Tanky a politika. *Národní hospodářství*, 7. 5. 1991, s. 1; Obtíže konverzie. *Hospodářské noviny*, 13. 6. 1991, s. 1 a Jak nás vidí USA? *Hospodářské noviny*, 19. 6. 1991, s. 2.

⁷⁵ USA nesúhlasia, ale chápu. *Národní obroda*, 2. 5. 1991, s. 4.

⁷⁶ Spracované podľa JEŽEK, ref. 54.

⁷⁷ M. Čalfa k vývozu zbraní. *Hospodářské noviny*, 10. 5. 1991, s. 1.

mierovej konferencie o tomto regióne.⁷⁸ Po jej začatí 30. októbra 1991 v Madride⁷⁹ vyhlásila, že „*pominuly důvody k pozastavení těchto dodávek*“⁸⁰ a povolila ich obnovenie.⁸¹ Prvú z nových dodávok tvorilo 16 tankov T-72M1, ktoré mali byť do Sýrie dopravené z poľského prístavu Štetín na nemeckej nákladnej lodi Godewind. V Stredozemnom mori pri Gibraltári ju však zadržali lode nemeckého vojenského námorníctva a vrátili do Nemecka. Dôvodom malo byť podozrenie, že tanky pochádzajú z vyradovanej výzbroje čs. armády⁸², čím by bol porušený zákon o preprave vojnového materiálu na nemeckých lodiach.⁸³

Podobné „problémy“ sprevádzali aj ďalšie čs. dodávky tankovej techniky do Sýrie. Dánska loď NadiaJ, ktorá na začiatku februára 1992 prevážala nasledujúcu zásielku 12 tankov T-72M1 a T-72M1K, mala v blízkosti dánskeho ostrova Aero v Baltskom mori poruchu a bola odťahnutá do prístavu Soeby na opravu. Dánske úrady následne vyhlásili, že jej „*náklad sa nachádza na dánskom území a podlieha zákonodarstvu Dánska, ktoré zakazuje vývoz zbraní do niektorých krajín, ako sú krajiny Blízkeho východu*“.⁸⁴ V júni 1992 potom poľská pohraničná stráž v prístave Štetín „odhalila“ údajné sfalšovanie colných dokumentov k zásielke 290 debien s náhradnými dielcami na tanky čs. výroby určenými pre Sýriu.⁸⁵ V rovnakom čase sa v USA, Nemecku a iných štátoch objavili aj „overené“ informácie, že Česko-Slovensko dodáva tanky tiež do Izraela⁸⁶ a ďalšie zbrane do Barmy.⁸⁷ Záujem o čs. vojenskú techniku mal údajne prejavit' aj Irán.⁸⁸

Spomenuté incidenty nepochybne prispeli k rozhodnutiu Rady obrany štátu (ROŠ) ČSFR z konca marca 1992 o prevzatí kontroly nad predajom zbraní. Hlavným dôvodom však pravdepodobne bolo neschválenie pripraveného zákona o vývoze zbraní vo Federálnom zhromaždení. ROŠ nemala byť výkonným kontrolným orgánom, ale dočasne, tzn. do prijatia uvedeného zákona „*Prevzala kontrolu nad inštitúciami, ktoré túto úlohu budú plniť.*“ Súčasne vypracovala zoznam krajín „*do ktorých je, vzhľadom na politické záuj-*

⁷⁸ Čs. tanky do Sýrie. *Hospodářské noviny*, 31. 12. 1991, s. 1.

⁷⁹ Konferencia sa uskutočnila pod patronátom USA a ZSSR a zúčastnili sa jej ministri zahraničia a vedúci predstavitelia všetkých krajín Blízkeho východu. Pre nezmieriteľné postoje Izraela a arabských štátov po troch dňoch sa skončila bez výsledkov.

⁸⁰ Čs. tanky do Sýrie. *Hospodářské noviny*, 31. 12. 1991, s. 1.

⁸¹ Federálny minister zahraničného obchodu J. Bakšay v tejto súvislosti ubezpečil, že „*Ide o jedinú akciu, ktorá má umožniť ŽTS Martin predat tanky, ktoré ešte má k dispozícii a získať tak prostriedky pre prechod z vojenskej výroby na civilnú.*“ Jej uskutočnením sa mal vývoz tankov z Česko-Slovenska definitívne skončiť. Minister J. Bakšay: Je to naposledy. *Národná obroda*, 4. 1. 1992, s. 12.

⁸² Malo ísť o zbrane, ktoré čs. armáda vyradovovala v dôsledku znižovania počtov jej bojovej techniky po podpísaní Zmluvy o konvenčných ozbrojených silách v Európe (CFE) 19. 11. 1990 v Paríži.

⁸³ Na palube naše tanky. *Národná obroda*, 31. 1. 1992, s. 4 a Tanky so súhlasom. *Národná obroda*, 1. 2. 1992, s. 2.

⁸⁴ Povezie ich NadiaJ. *Národná obroda*, 3. 2. 1992, s. 1 a Opäť trampoty s tankmi. *Národná obroda*, 5. 2. 1992, s. 4.

⁸⁵ Rozruch v štetínskom prístave. *Národná obroda*, 5. 6. 1992, s. 4.

⁸⁶ Informáciu o predaji 350 tankov T-72 do Izraela zverejnili nemecké agentúry AD a DPA, pričom ako zdroj uviedli izraelský rozhlas. J. Bakšay: Je to fáma. *Národná obroda*, 8. 2. 1992, s. 1.

⁸⁷ O vývoze čs. zbraní do Barmy informovalo ministerstvo zahraničia USA. Vláda ČSFR toto tvrdenie dementovala, pričom však pripustila, že môže existovať nelegálny vývoz zbraní prostredníctvom zatiaľ neidentifikovanej firmy. Vývoz čs. zbraní môže byť nelegálny. *Hospodářské noviny*, 22. 10. 1992, s. 2.

⁸⁸ Menší vývoz i dovoz. *Hospodářské noviny*, 10. 5. 1991, s. 2.

my Česko-Slovenska, nevhodné zbrane dodávať“ a stanovila konkrétne oblasti a zbrane, kde o súhlase na vývoz bude sama rozhodovať. Ďalej išlo zoznam „menej nebezpečných zbraní“ a zoznam teritórií pre vývoz, nad ktorými preberá kontrolu medzirezortná komisia zložená z námestníkov ministrov zahraničného obchodu a zahraničných vecí ČSFR.⁸⁹ Napokon schválila aj zoznam materiálov, „ktoré síce nemajú povahu zbraní, ale môžu sa využívať pre výstroj alebo výzbroj armády“. Kontrolu týchto komodít malo zabezpečovať ministerstvo zahraničného obchodu.⁹⁰ V súvislosti s rozhodnutím ROŠ minister obrany Luboš Dobrovský potvrdil, že „Česko-Slovensko zbrane predávať neprestane. Výroba ich a bude ich vyvážať. Je to právo každého štátu.“⁹¹

Z porovnania údajov o exporte vojenského materiálu vyplýva, že podiel vývozu zbraní na celkovom vývoze tovaru zo Slovenska, ktorý v roku 1988 tvoril 8,9 percenta, v roku 1992 klesol na 2,0 percenta. Hodnota vývozu zbrojárskej techniky zo Slovenska do bývalých socialistických štátov predstavovala v roku 1988 čiastku 6,1 mld. Kčs FCO, v roku 1989 len 4,4 a v roku 1992 už len 0,1 mld. Kčs FCO. Do nesocialistických krajín Slovensko vyviezlo v roku 1988 zbrojársku techniku za 2,8 mld. Kčs FCO, v roku 1989 za 0,6 a v roku 1992 za 1,9 mld. Kčs. FCO.⁹²

Náhlym útlmom výroby vznikli zbrojným podnikom veľké straty, ktorých podstatnú časť, asi 70 percent, tvorili nepoužité zásoby, najmä strategické suroviny a ďalej nevyužitá základná prostriedky (výrobné zariadenia). Napríklad v ZTS Turčianske strojárne Martin mali nevyužitú zásobu materiálu, prípravkov, náradia asi za 347 mil. Kčs a nevyužitých základných prostriedkov za 200 – 250 mil. Kčs.⁹³ Celkový objem strát slovenských podnikov v roku 1991 predstavoval viac ako 3 mld. Kčs v bežných cenách (pozri tabuľku č. 6).⁹⁴ Na kompenzáciu strát v SR i ČR uvoľnila federálna vláda 2,6 miliardy Kčs. Následne, na základe zmlúv s jednotlivými podnikmi, prešli nepoužité zásoby a nevyužitá základná prostriedky do majetku federácie, ktorá ich ďalej ponúkala vo verejnej súťaži.⁹⁵

⁸⁹ Medzi „zakázané“ štáty a teritória patrili nástupnícke štáty bývalej Juhoslávie, Juhoafrická republika, Irak, Azerbajdžán a Arménsko, ďalej išlo o Barmu, Kórejskú ľudovo-demokratickú republiku, Sýriu, Líbyu, Irán a Kubu. Na zozname tzv. rizikových oblastí, do ktorých bol vývoz povolený len s osobitným súhlasom, boli: Cyprus, Moldavsko, Gruzínsko, Alžírsko, Egypt, Jemen, Jordánsko, Libanon, Maroko, Mauretánia, Sudán, Tunisko, Izrael, Afganistan, Kambodža, Kórejská republika, Vietnam, Tchaj-wan, Guatemala, Salvádor, Nikaragua, Haiti, Angola, Libéria, Togo, Čad a Somálsko. Zakázané teritória pre vývoz zbraní. *Národná obroda*, 13. 5. 1992, s. 13.

⁹⁰ Vývoz sa nezastaví. *Národná obroda*, 2. 4. 1992, s. 12.

⁹¹ Tamže.

⁹² BARTL, Jaroslav. Peripetie zbrojárskej výroby. *Hospodárske noviny*, 26. 7. 1993, s. 4.

⁹³ Lesk a bieda konverzie. *Národná obroda*, 2. 5. 1991, s. 7.

⁹⁴ KRČ, ref. 2, s. 119.

⁹⁵ Predaj sa skončil výnosom 1,4 miliardy Kčs, čo znamenalo, že výsledný dopad na štátny rozpočet federácie predstavoval stratu 1,2 miliardy Kčs. Tamže, s. 50-51. Zostatok 136 milióna Kčs bol pri delimitácii majetku ČSFR rozdelený medzi ČR (56 mil. Kčs) a SR (80 mil. Kčs). BAJZÍKOVÁ, ref. 11, s. 50.

Tabuľka č. 6

Straty z rýchleho útlmu zbrojnej výroby v roku 1991 (mld. Kčs)⁹⁶

Položka	Slovenská republika		Česká republika		ČSFR	
	pôvodné *	upravené **	pôvodné *	upravené **	pôvodné *	upravené **
nevyužitú zásoby	2,5	2,387	2,4	0,8	4,9	3,187
nevyužitú základné prostriedky	2,2	0,826	3,2	0,2	5,4	1,026
spolu	4,7	3,2166	5,6	1,0	10,3	4,2166
ostatné ***			2,1	-	4,9	-
dovedna	7,5	3,2166	7,7	1,0	15,2	4,213

* pôvodné hodnotenie na počiatku roka 1991

** upravené hodnotenie na konci roka 1991

*** neumorené náklady budúcich období, nevyvedené režijné náklady, úroky, penále, neproduktívne náklady

V rokoch 1989 – 1990 požadoval zbrojný priemysel v ČSFR na konverziu dotácie zo štátneho rozpočtu (išlo o dotácie na útlm špeciálnej výroby) vo výške 2 mld. Kčs a na obdobie 1991 – 1992, keď mala konverzia podľa predpokladov kulminovať, ďalšie takmer 4 mld. Kčs. V roku 1989 získali výrobcovia zbraní od štátu na mzdy 367 mil. Kčs a v roku 1990 im štát zo zisku vyčlenil 818 mil. Kčs.⁹⁷ V tom istom roku boli desiatim vybraným podnikom pridelené dotácie v súhrnnej sume 1,2 mld. Kčs. Zo Slovenska boli do výberu zaradené ZŤS Martin, ktoré, okrem tzv. návratnej finančnej výpomoci 404 mil. Kčs v roku 1989⁹⁸, dostali 406 mil. Kčs, ZVL Považská Bystrica – 305 mil. Kčs a Mostáreň Brezno – 21 mil. Kčs.⁹⁹ Nedostatok prostriedkov podniky pociťovali aj pri zabezpečovaní alternatívnych výrobných programov. V roku 1991 v rámci ČSFR predložili viac ako 300 projektov náhradnej produkcie s nákladmi vo výške 26 miliárd Kčs, pričom žiadali o finančnú výpomoc štátu v sume 3,6 mld. Kčs. Federálna vláda však 30. mája 1991 na podporu nábehu nových výrobkov vyčlenila len 1,5 mld. Kčs.¹⁰⁰ Ministerstvo hospodárstva SR predložilo 118 projektov, z ktorých bolo vybraných 64 (pozri tabuľku č. 7), pričom na ich realizáciu pripadlo 1,2 mld. Kčs.¹⁰¹ Z tejto čiastky dostali podniky kombinátu ZŤS zhruba 900 mil. Kčs (ZŤS Martin 304, Dubnica 222, Detva 182 atď.).¹⁰² Z dôvodu oneskoreného pridelenia finančných prostriedkov však malo byť v roku 1991 realizovaných len asi 60 percent nákladov.¹⁰³

⁹⁶ ČECHÁK, ref. 28, s. 71.

Poznámka: Hospodárska rada vlády SR na svojom zasadnutí 10. 1. 1992 čiastku poskytnutú zo štátneho rozpočtu na „riešenie otázky nepotrebných zásob a nepoužiteľnej technológie“ v roku 1991 zaokrúhlila na 3,5 mld. Kčs. Pozri Dominovala konverzia a jadrové elektrárne. *Národná obroda*, 11. 1. 1992, s. 2.

⁹⁷ Štát a konverzia. *Národná obroda*, 7. 5. 1992, s. 12.⁹⁸ Fond špeciálnej techniky. *Národná obroda*, 1. 6. 1991, s. 13.⁹⁹ BAJZÍKOVÁ, ref. 11, s. 50.¹⁰⁰ Federácia pomáha konverzii. *Národná obroda*, 31. 5. 1991, s. 1-2.¹⁰¹ IVÁNEK, ref. 45.¹⁰² Konverzní peniaze nešli na platy. *Národná obroda*, 7. 2. 1992, s. 13 a Nestačia miliardy, treba trhy. *Národná obroda*, 27. 2. 1992, s. 2.¹⁰³ KRČ, ref. 2, s. 119.

Tabuľka č. 7

Projekty konverzie s podporou federálneho rozpočtu¹⁰⁴

	1991			1992		
	podniky	projekty	mld. Kčs	podniky	projekty	mld. Kčs
Česká republika	36	62	0,3	21	43	0,21
Slovenská republika	30	64	1,2	25	47	0,79
ČSFR	66	126	1,5	46	90	1,00

Podobná situácia vznikla aj v roku 1992, keď požiadalo o dotáciu 62 podnikov so 172 projektmi, ktorých realizačné náklady predstavovali čiastku 2,660 mld. Kčs. Požiadavky 34 slovenských podnikov činili 2,157 mld. Kčs na 109 projektov, z toho 69 nových. Uznesením federálnej vlády č. 443/1992 však bola uvoľnená len 1 miliarda Kčs. Z nej išlo na Slovensko 792,6 mil. Kčs na dotovanie 47 projektov¹⁰⁵, predovšetkým tých, ktorých realizácia nevyžadovala viac ako 50 mil. Kčs.¹⁰⁶ Zodpovedalo to zámeru, aby výška finančnej pomoci štátu na schválené projekty nebola vyššia ako 30 percent objemu investičných nákladov.¹⁰⁷ Úhrnná finančná čiastka (federálne dotácie, náklady podnikov a investorov) vynaložená na nábeh civilných výrobných programov v slovenských podnikoch v rokoch 1989 – 1992 predstavovala 18,2 mld. Kčs (pre porovnanie: v ČR išlo o sumu 8,1 mld. Kčs).¹⁰⁸

V septembri 1991 Finančná rada ČSFR rozhodla o oddlžení konverzných podnikov spolu s posilnením kapitálovej účasti bánk. V rámci tohto procesu boli zadlženým podnikom znížené úvery o 2 679,7 mld. Kčs.¹⁰⁹ Na Slovensku boli oddlžené podniky podľa zoznamu, ktorý v novembri 1991 schválila Hospodárska rada vlády SR. Vybraným podnikom mali Všeobecná úverová banka (VÚB) a Investičná banka odpísať spolu 12,5 mld. Kčs úverov, pričom základnou podmienkou oddlženia boli perspektívne výrobné programy zaručujúce „prosperitu ekonomického okolia“.¹¹⁰ Oddlženie sa však realizovalo len v rámci VÚB, ktorá napríklad ZŤS Dubnica nad Váhom „odpustila“ priame dlhy vo výške 900 mil. Kčs.¹¹¹ Uvedené systémové opatrenia federálnej i slovenskej vlády na riešenie následkov konverzie,

¹⁰⁴ ČECHÁK, ref. 28, s. 74.

¹⁰⁵ Tamže, s. 76.

Poznámka: Údaje o výške dotácií v roku 1992 sa podstatne líšia. Podľa Hospodárskej rady vlády SR malo ísť o dotácie 1,2 mld. Kčs na konverzné programy a 1,2 mld. Kčs. na podporu proexportných programov. Dominovala konverzia a jadrové elektrárne. *Národná obroda*, 11. 1. 1992, s. 2. Už spomenutý Ing. V. Pavlík v rozhovore pre *Hospodárske noviny* uviedol, že dotácie pre SR v roku 1992 predstavovali len 589 mil. Kčs. Obrovský balvan konverzie. *Hospodárske noviny*, 13. 4. 1993, s. 2.

¹⁰⁶ Koľko stojí konverzia. *Národná obroda*, 13. 1. 1992, s. 3.

¹⁰⁷ Vývoz sa nezastaví. *Národná obroda*, 2. 4. 1992, s. 12.

¹⁰⁸ VOPAT, Zdeněk et al. *Konštrukta Trenčín v dejinách československého a slovenského zbrojného priemyslu*. Bratislava : Magnet Press, 2000, s. 114. ISBN 80-968327-8-6.

¹⁰⁹ KRČ, ref. 2, s. 120.

Poznámka: Oddlženie sa uskutočnilo formou „vydania obligácií fondmi národného majetku, ktoré budú odovzdané vybraným komerčným bankám...tieto obligácie potom fondy národného majetku v stanovenom čase preplatia bankám z príjmov, ktoré získajú vo veľkej privatizácii.“ Problém oddlženia dospel. Mala by to byť rýchla operácia. In *Národná obroda*, 12. 10. 1991, s. 3.

¹¹⁰ Oddlženie nie je dar. *Hospodárske noviny*, 19. 11. 1991, s. 1 a 3.

¹¹¹ http://mesto.sk/prispevky_velke_banovce_nad_bebravou/prehladdnesnejcesk774765660.phtml?tlac=1.

tzn. dotácie zo štátneho rozpočtu a oddĺženie vybraných podnikov, sa však dotýkali len časti problémov. Neumorené náklady budúcich období, nevyvedené režijné náklady, penále, škody alebo úroky z úverov, ktoré si viaceré podniky museli zobrať na zavedenie civilnej výroby, ostali nevyriešené.

Preorientovanie štruktúry a výrobných programov konverzných podnikov bolo zamerané predovšetkým na projekty a na ne nadväzujúce obchodné aktivity prínosné tak pre vnútorný, ako medzinárodný trh. Napríklad v ZŤS Martin „rozbehli“ asi desať projektov, z toho dva sa účasťou štátneho rozpočtu federácie v roku 1991 nad 50 mil. Kčs, ktoré boli schválené ako čiastková náhrada za produkciu tankov. Od Investičnej banky, okrem toho, dostali úver vo výške 2,42 mld. Kčs¹¹² a ďalšie prostriedky získali prevodom z vlastných zdrojov. So získaným kapitálom sa orientovali na spoluprácu s talianskou firmou Lombardini pri výrobe licenčných vznetrových motorov pre malú poľnohospodársku mechanizáciu a na výrobu stavebných a cestných strojov, najmä buldozéro a pásových nakladačov, v kooperácii s nemeckou firmou Hanomag AG Hannover. Motory Lombardini sa v roku 1992 montovali prevažne z dovozených komponentov. Vlastná výroba tvorila okolo 20 percent, pričom sa predpokladalo, že do konca roka 1993 dosiahne 40 – 80 percent. Pripravovalo sa aj nadviazanie kontaktov s čínskymi podnikateľmi s cieľom vytvoriť spoločný podnik na výrobu lesných kolesových traktorov v závode Trstená, ktorý bol súčasťou ZŤS Turčianske strojárne.¹¹³

V ZŤS Hriňová sa zamerali na mechanické prevodovky a nápravy vozidiel a v PPS Detva na výrobu náprav pre autobusy, nákladné automobily a stavebné stroje. Závod v Detve okrem toho podpísal kooperačnú zmluvu so spomenutou nemeckou firmou Hanomag na výrobu a dodávku oceľových konštrukcií a licenčno-kooperačnú zmluvu s talianskou firmou CESAB Spa Bologna na výrobu vysokozdvížných vozíkov.¹¹⁴ V PS Považská Bystrica pokračovala výroba leteckých motorov DV-2 pre lietadlá L-39 (záujem o ne prejavila firma General Electric) a ložísk¹¹⁵, neskôr sa zamerali na výrobu poľnohospodárskej mechanizácie, malých motocyklov, zariadenia ekologického charakteru a rozšírenie výroby klasických injekčných striekačiek, v ZVS Dubnica nad Váhom na výrobu mobilného robotového transportného systému SERVOCAN, transformátorov a tlmiviek, v ZŤS Dubnica nad Váhom na výrobu zariadení pre ťažobný priemysel a hydraulické prevodovky¹¹⁶, v Tesle Liptovský Hrádok na výrobu digitálnych pobočných ústrední, v Slovenských lodeničiach na produkciu kontajnerov a rámov stavebných strojov, v ZŤS Prakovce na prepravné plošiny o nosnosti 15 ton, vo VSS Košice na výrobu reaktorov pre čističky odpadových vôd, v Meopte Bratislava na spätný projektor Meotar, objektívy a voľné optické diely, v Tesle Vrábľa na mikrovlnné trúby a pod.¹¹⁷ Zmeny nastali aj vo výrobnom sortimente Slovenských lodeníc v Komárne.¹¹⁸

¹¹² Bezbolestný Damoklov meč(iar). *Národná obroda*, 30. 1. 1991, s. 13.

¹¹³ Pozri ZŤS a Lombardini si podali ruky. *Národná obroda*, 15. 3. 1991, s. 7; Aféra Lombardini – možno obyčajná závisť. *Národná obroda*, 7. 3. 1992, s. 6 a V Martine potrebujú kapitál, *Hospodárske noviny*, 1. 2. 1993, s. 3.

¹¹⁴ Nápravy z Detvy. *Hospodárske noviny*, 16. 3. 1993, s. 1.

¹¹⁵ Dobrých správ je málo. *Hospodárske*, 5. 11. 1991, s. 17 a Prospech z konverzie. *Národná obroda*, 4. 11. 1991, s. 13.

Poznámka: Projektovaná ročná kapacita výroby motorov DV-2 bola 250 kusov. Na rok 1991 však strojárne mali objednávk len na 19 motorov. Konverzia vzťahov, *Národná obroda*, 12. 12. 1991, s. 13.

¹¹⁶ Môcť pracovať = šťastie. *Hospodárske noviny*, 7. 3. 1991, s. 7.

¹¹⁷ ČECHÁK, ref. 28, s. 68 a KRČ, ref. 2, s. 121-122.

¹¹⁸ Deti, ktoré sa nevracajú domov. *Hospodárske noviny*, 1. 9. 1993, s. 4.

Reálne prínosy väčšiny projektov nenapĺňali celkom pôvodné predstavy. Napríklad v roku 1991 sa predpokladané zámery vo výrobe a vytváraní nových pracovných miest v konverzných podnikoch na Slovensku splnili cca na 50 percent. Konverzné programy, ktoré nedostali podporu zo štátneho rozpočtu, sa realizovali len v minimálnom rozsahu a časť projektov pre nedostatok zdrojov, ako aj z dôvodu nezabezpečenia odbytu bola pozastavená alebo zrušená. V roku 1991 bol výpadok vojenskej výroby kompenzovaný náhradnou výrobou len na 20 percent, a v roku 1992 predstavovala táto náhrada asi 30 percent.¹¹⁹

Konverzia sa, samozrejme, dotkla aj výskumnej a vývojovej základne zbrojného priemyslu. Príspevok štátneho rozpočtu na financovanie úloh výskumu a vývoja zbrojnej techniky sa stále znižoval. Ak v roku 1989 predstavoval cca 1,2 miliardy Kčs, tak do roku 1992 klesol na cca 155 mil. Kčs.¹²⁰ Rad projektov bol zastavený alebo ich riešenie sa výrazne zredukovalo. Zastavený bol napríklad vývoj operačného systému PASUV, mostného tanku T-72 ÚDER, podkalibrového náboja SKALKKA a pod. V prototypovej fáze zostala do roku 1992 prieskumná verzia BVP-1 s označením VYŠEHRAD, ak aj samohybný výbušný odminovač SVO na podvozku BVP-1 (plán = 8 kusov vyrobených v roku 1990 pre čs. armádu). V záverečnej fáze sa skončil tiež vývoj delostreleckej prieskumnej pozorovateľne SNĚŽKA na predĺženom podvozku BVP-1. Namiesto nej bola do výzbroje čs. armády zaradená delostrelecká pozorovateľňa DP-90 postavená na podvozku klasického OT-90.¹²¹

Jednotlivé pracoviská, v snahe uchať aspoň časť vývojovej kapacity „špeciálky“, respektíve nepripustiť jej celkové zastavenie¹²², boli nútené hľadať nové možnosti a nadväzovať nové kontakty. V Konštrukte Trenčín klesol do roku 1992 podiel výroby špeciálu z 95 na 40 percent, pričom „nad vodou“ podnik držal najmä vývoj automatického samohybného protiletadlového kompletu STROP II¹²³ a vývoj 155 mm ShKH ZUZANA, ktorý nadviazal na prerušený vývoj 152 mm ShKH ONDAVA ako modernizácie úspešnej DANY. Do polovice roka 1992 podnik do vývoja nových programov investoval, a to predovšetkým z vlastných zdrojov, 14 mil. Kčs. Sústredil sa najmä na potravinárske stroje, plastikársku a gumársku techniku, zariadenia na spracúvanie dreva a ekologické zariadenia. V máji 1992 manažment podniku rokoval s predstaviteľmi americkej firmy Oliv Ordnance a britskej Royal Ordnance o účasti Konštrukty na programe likvidácie munície, ktorý vyplýval z dohody o znižovaní zbrojného arzenálu.¹²⁴ Výskumný ústav hydraulických mechanizmov

¹¹⁹ ČECHÁK, ref. 28, s. 54.

¹²⁰ VOPAT, ref. 108, s. 108.

¹²¹ Obrnený transportér (bojové pásové pancierované vozidlo) OT-90 vznikol úpravou BVP-1, z ktorého bola odobraná bojová veža vybavená 73 mm kanónom vz. 71, spriahnutým 7,62 mm guľometom PKT a odpalovacím zariadením pre PTRS 9K11 MALJUTKA. Bola nahradená vežou BTR-60Pb z vozidla OT-64 SKOT s výzbrojou: veľkokalibrový guľomet 14,5 mm KPVT a spriahnutý guľomet 7,62 mm SGMT vz. 43/66 (následne vymenený za guľomet 7,62 PKT). Prestavba BVP-1 sa uskutočňovala vo Vojenskom opravárenskom podniku 026 Šternberk.

¹²² V tejto súvislosti denná tlač zverejnila, okrem iného, informáciu, že ZTS Martin mal v tomto čase „konštrukčne vyvinutý modernizovaný typ tanku T-72, ktorý by mal údajne vyhovovať i európskym nárokom roku 2000.“ Boj o tankové trhy. *Národná obroda*, 16. 3. 1992, s. 13.

Poznámka: Išlo o vývoj projektu tanku T-72M2E, ktorého prototyp s označením T-72M2E „Moderná“ martinská zbrojovka predstavila v roku 1994 na brnianskom veľtrhu IDET.

¹²³ Vývoj kompletu v Konštrukte Trenčín pokračoval aj po rozdelení ČSFR. Vyústil do vzniku samohybného hybridného (hlavňovo-raketového) protiletadlového kompletu na podvozku Tatra-815 8x8 s označením BRAMS.

¹²⁴ Konverzia na druhú. *Národná obroda*, 25. 5. 1992, s. 2 a Vývoj čs. zbraní pred križovatkou. Premena alebo rozpad? *Národná obroda*, 27. 6. 1992, s. 12.

ZŤS v Dubnici nad Váhom predpokladal zlikvidovanie takmer celej „špeciálnej“ kapacity. V pláne mal, okrem iného, prípravu „dokumentácie pre úplný sortiment axiálnych hydrostatických prevodov ľahkého typového radu, regulácií a ovládania s výrobou od roku 1991 a podobne i riešenie úplne novej generácie týchto prevodov pre výrobu od roku 1992... i riešenie kompaktných hydrostatických prevodov pre poľnohospodárske traktory talianskej firmy SAME v kooperačnej výrobe s podnikmi ZŤS.“¹²⁵

V lete 1991 boli podniky s významnejším podielom vojenskej produkcie a poskytnutou federálnou dotáciou na ich konverzné programy zaradené do privatizačného programu. Do prvej vlny kupónovej privatizácie, ktorá prebehla v piatich kolách od mája do decembra 1992, zaradili zo Slovenska asi jednu tretinu podnikov so špeciálnou výrobou.¹²⁶ Chýbali však najväčšie zbrojovky, ktoré sa mali privatizovať v druhej vlne.¹²⁷ Ako je zrejmé z tabuľky č. 8, väčšina z podnikov zaradených do prvej vlny sa mala privatizovať v maximálnom, tzn. 97 percentnom, rozsahu akcií. Výnimku predstavovali PS Považská Bystrica, kde si štát dočasne ponechal 10 percent akcií. Privatizácia všetkých slovenských zbrojných podnikov zaradených do prvej vlny sa skončila s previsom dopytu po ich akciách nad ich ponukou. Z hľadiska záujmu o akcie prevažoval dopyt zo strany držiteľov investičných kupónov (DIK) nad dopytom investičných privatizačných fondov (IPF). DIK-ovia mali záujem najmä o akcie PS Považská Bystrica, Mostárni Brezno, Tesly Liptovský Hrádok a ZVT Banská Bystrica. IPF uprednostňovali nákup akcií predovšetkým Slovenských Lodenic Komárno a ZŤS Bardejov.¹²⁸

Tabuľka č. 8

Vybrané podniky so zbrojnou výrobou zaradené do 1. vlny kupónovej privatizácie¹²⁹

Podnik	Základné imanie (v tis. Kčs)	Na kupónovú privatizáciu		Ostatné akcie v %	Počet predaných akcií (v %)
		počet akcií	%*		
Považské strojárne Považská Bystrica	3 994 018	3 464 130	87	DOČ-10	98
Mostáreň Brezno	634 909	615 862	97		88
Slovenské lodenice Komárno	626 306	607 517	97		97
VSS Košice	853 374	827 773	97		90
Tesla Liptovský Hrádok	340 000	329 800	97		93
ZŤS Bardejov	580 860	563 434	97		91
ZVT Banská Bystrica	451 567	438 020	97		99

* 3 percentá blokované pre reštitučný fond
DOČ – dočasné ponechanie akcií vo fonde národného majetku

Medzi najzávažnejšie súvislosti konverzie patrilo riešenie sociálnych problémov, najmä otázky vytvárania nových pracovných príležitostí pre zamestnancov uvoľňovaných zo

¹²⁵ Konverzia: Neobíde ani výskumníkov. *Hospodárske noviny*, 4. 8. 1990, s. 4.

¹²⁶ ČECHÁK, ref. 28, s. 57.

¹²⁷ Druhá vlna kupónovej privatizácie prebehla v roku 1994 len v Českej republike. Štátne orgány Slovenskej republiky od tohto spôsobu privatizácie odstúpili.

¹²⁸ KRČ, ref. 29, s. 62.

¹²⁹ Tamže, s. 58-59.

zbrojnej výroby. Vo väčšine prípadov pritom išlo o pracovníkov s vysokou kvalifikáciou i vyšším mzdovým zaradením. Pôvodné zámery konverzie predpokladali, že do konca roka 1992 bude v rámci federácie z pôvodných 78-tisíc pracovníkov, ktorí sa priamo podieľali na zbrojnej výrobe, uvoľnených asi 58-tisíc. Z tohto počtu malo ísť o 38-tisíc zamestnancov slovenských zbrojoviek, pričom prácu na Slovensku malo stratiť aj ďalších 50 – 70-tisíc osôb spojených so zbrojnou výrobou nepriamo.¹³⁰ Federálne aj republikové orgány odhadovali, že konverzné programy vytvoria približne 30-tisíc pracovných miest, čím sa očakávaná nezamestnanosť zníži približne na 50 percent. Na Slovensku malo vzniknúť okolo 21-tisíc pracovných príležitostí, ktoré by umožnili zamestnať 55,3 percenta prepustených osôb. Na báze programov civilnej výroby s podporou federácie malo byť v roku 1991 vytvorených 4 500 a v roku 1992 ďalších 9 500 nových pracovných miest.¹³¹

Na jar 1991, v nadväznosti na konkretizáciu postupu pri realizácii systémových opatrení na riešenie sociálnych dopadov konverzie zbrojárskej výroby v rezortoch MPSV ČSFR a MH SR, sa sociálne dôsledky konverzie na Slovensku spresňovali. Podľa analýz malo byť konverziou priamo alebo nepriamo postihnutých okolo 80-tisíc osôb.¹³² Vo februári 1992 bol pritom zverejnený údaj, že z počtu 45 000 pracovníkov v strojárstve prepustených do konca roka 1991, prišlo o prácu v dôsledku obmedzovania zbrojnej výroby 85 percent, tzn. 38 250 osôb.¹³³ Najmasovejším prepúšťaním bol postihnutý stredoslovenský región, kde bolo sústredných najviac podnikov so špeciálnou výrobou. V roku 1987 zamestnávali okolo 24-tisíc pracovníkov.¹³⁴ Z nich v rokoch 1988 – 1991 napr. ZŤS Dubnica nad Váhom uvoľnili 3 100 osôb, z toho 2 900 zo zbrojných prevádzok. Celková zamestnanosť v tomto podniku v dôsledku konverzie potom klesla z pôvodných 16 000 na 5 000 zamestnancov. V ZŤS Martin sa počet zamestnancov do roku 1991 znížil o 3 900 a dovedna o 10 800 osôb, PPS Detva zo zbrojnej výroby prepustili 2 415 zamestnancov¹³⁵ a z Konštruktúry Trenčín v rokoch 1990 – 1992 odišlo 908 pracovníkov, čím sa počet zamestnancov znížil na 61,2 percent ich stavu k 31. decembru 1989.¹³⁶ Do konca roka 1992 počet pracovníkov vo všetkých slovenských podnikoch so zbrojnou výrobou klesol na 4 620 osôb.¹³⁷ V porovnaní s rokom 1987, keď sa na zbrojnej výrobe priamo podieľalo okolo 35 500 pracovníkov, išlo o pokles o viac ako 30 800 osôb, tzn. asi o 86 percent. Konverzia tak mala výrazný podiel na celkovom raste nezamestnanosti v dôsledku prebiehajúcej ekonomickej transformácie.¹³⁸ Viacerí pracovníci zo zbrojných prevádzok sa po zavedení náhradných výrobných programov rekvifikovali. V rokoch 1991 – 1992 rekvifikačnými kurzami napríklad v PPS Detva rekvifikačnými kurzmi prešlo 525 zamestnancov, v PS Považská

¹³⁰ IVÁNEK, ref. 45 a KRČ, ref. 29, s. 41.

¹³¹ KRČ, ref. 29, s. 78.

¹³² Pozri napr. vystúpenie J. Belcáka na 13. schôdzi SNR v dňoch 23.-24. apríla 1991 (dostupné na <http://www.snemovna.cz/eknih/1990snr/stenprot/013schuz/s013018.htm>); ref. 20, s. 78; O problému zvaném konverze. *Hospodářské noviny*, 30. 4. 1991, s. 14 a Kol'ko stojí konverzia. *Národná obroda*, 13. 1. 1992, s. 3.

¹³³ Zbrane ako tovar. *Národná obroda*, 13. 2. 1992, s. 12.

¹³⁴ VOPAT, ref. 106, s. 114.

¹³⁵ Tamže, s. 78.

¹³⁶ Tamže, s. 121.

¹³⁷ KRČ, ref. 2, s. 125.

¹³⁸ K 31. 12 1991 bolo na Slovensku 301 951 nezamestnaných, čo predstavovalo 57,7 percenta ich celoštátneho počtu. SEDLÁK, ref. 48.

Bystrica 1 000 a v ZŤS Dubnica 3 023 zamestnancov.¹³⁹ Predpokladané náklady na riešenie sociálnych dôsledkov konverzie – vrátane rekvifikácie – vláda SR odhadovala na 275 mil. Kčs.¹⁴⁰

V súvislosti s konverziou a, najmä, jej sociálnymi dôsledkami, sa medzi časťou obyvateľstva, predovšetkým na Slovensku, objavili názory, že zastavenie zbrojárskej výroby by mali alebo mohli zaplatiť Spojené štáty americké. Živnou pôdou pre ich vznik a šírenie boli predovšetkým spomenuté protesty USA proti vývozu tankov do Sýrie, ale tiež publikované informácie o rôznych rokovaniach čs. politikov o prípadnej americkej pomoci.

Pokusy viacerých politikov o získanie pomoci amerických priemyselníkov pri uskutočňovaní konverzie česko-slovenského zbrojného priemyslu mali širší kontext: boli výrazom a súčasne aj demonštráciou novej orientácie česko-slovenskej zahraničnej politiky.¹⁴¹ Išlo predovšetkým o aktivity ministra zahraničných vecí ČSFR J. Dienstbiera a ministra medzinárodných vzťahov SR Pavla Demeša.

Minister Dienstbier otázku americkej pomoci konverzii v ČSFR prvýkrát otvoril pri oficiálnej návšteve USA v apríli 1991, a to počas rokovaní so šéfom americkej diplomacie Jamesom Bakerom, predstaviteľmi Kongresu a amerického ministerstva obrany. Ako po návrate uviedol, dostal prísľub, že „dostaneme zoznam firiem z USA majúcich záujem o spoluprácu v tejto oblasti a že americká strana tento záujem bude podporovať“.¹⁴² Podčiarkol pritom, že USA problém konverzie spájajú s otázkou sociálnej a politickej stability v ČSFR a osobitne na Slovensku, kde jej nepriaznivé dôsledky podporujú vznik a šírenie nacionalistických tendencií. Malo by preto ísť o firmy ochotné investovať najmä do slovenských podnikov v prípade ich privatizácie.¹⁴³ Konkrétnejšiu podobu mali rokovania J. Dienstbiera a federálneho ministra hospodárstva Vladimíra Dlouhého o pomoci amerických podnikateľov konverzii česko-slovenských zbrojoviek v októbri 1991, keď sprevádzali prezidenta V. Havla na jeho ceste do USA.¹⁴⁴ Za získanie amerických investícií pre konverziu zbrojárskeho priemyslu loboval aj P. Demeš, ktorý bol ako jediný zástupca slovenskej vlády členom tejto delegácie. Po skončení oficiálneho programu zostal niekoľko dní v USA a „súkromne“ rokoval s americkou administratívou.¹⁴⁵

Spojené štáty sa do procesu konverzie v ČSFR príliš „nehrnuli“. Pre rozhodnutie o formách prípadnej pomoci českým a slovenským zbrojovkám si americký Kongres najskôr nechal od nevládnej neziskovej organizácie Rand vypracovať analýzu ich vhodnosti a možných rizík. Štúdia varovala pred poskytnutím finančnej pomoci, ktorá by „byla nejspíše zneužitá ke konzervácii súčasných riđících struktur“ a odporúčala zvoliť formu priamych investícií zo súkromného sektora. Zdôrazňovala, že tieto „už svou povahou směřují do zis-

¹³⁹ KRČ, ref. 29, s. 78.

¹⁴⁰ Bezbolestný Damoklov meč(iar). *Národná obroda*, 30. 1. 1991, s. 13.

¹⁴¹ DIENSTBIER, Jiří. *Od snění k realitě (vzpomínky z let 1989 – 1999)*. Praha : Lidové noviny 1999, s. 252-263. ISBN 80-7106-325-8.

¹⁴² Išiel som s posolstvom. *Národná obroda*, 19. 4. 1991, s. 5.

¹⁴³ Prísľúbili investície pre zbrojovky. *Národná obroda*, 16. 4. 1991, s. 4.

¹⁴⁴ Pozri Americká investičná misia na Slovensko. Prichádzajú premeniť meče na pluhy. *Národná obroda*, 7. 10. 1991, s. 3; Na programe obrana a konverzia. *Národná obroda*, 26. 10. 1991, s. 1 a 4; Ťažobné veže náhradou za zbrane? *Národná obroda*, 12. 12. 1991, s. 1 a inde.

¹⁴⁵ TRNÍK, Michal. *Zahraničná politika Českéj a Slovenskej republiky voči USA v období 1993 – 2004 (komparácia)*. Bakalárska práca. Praha : Univerzita Karlova – Institut politologických štúdií 2005 (dostupné na internete: diplomovka.sme.sk/zdroj/3127.pdf), s. 15-16 a Slovensko a konverzia zbrojoviek. *Národná obroda*, 21. 11. 1991, s. 5.

¹⁴⁶ Bez privatizace řešení v nedohlednu. *Hospodářské noviny*, 4. 11. 1991, s. 3.

*kových odvetví, přinesly by nové technologie a know-how, byly by přesně cíleny“.*¹⁴⁶

Americké prísluhy „odobrené“ Kongresom vyvrcholili návštevou námestníka ministra obrany USA D. Atwooda a tzv. obchodnej a priemyselnej investičnej misie v ČSFR v prvej polovici októbra 1991. Pri tejto príležitosti veľvyslanectvo USA v spolupráci s americkou vládnu agentúrou OPIS, ktorá sa zaoberala investíciami v zahraničí, zorganizovalo v Prahe a Bratislave stretnutie niektorých členov misie s manažérmi česko-slovenských podnikov „kteří uvažují o investičních projektech a mají zájem o spojení s americkým kapitálem“. Zástupcovia amerických firiem tu mali ponúkať spoluprácu v energetike a plynárenstve, odpadových systémoch, biomedicínskych výrobách, chemickom priemysle, spotrebnom tovare, zásobovaní uhlím, keramike, ťažbe ropy, plynu a metánu, v telekomunikáciách a iných odvetviach.¹⁴⁷ Okrem týchto stretnutí bola vytvorená spoločná medzivládna komisia USA a ČSFR pre otázky konverzie zbrojárskeho priemyslu.¹⁴⁸ Treba však konštatovať, že pobyt americkej misie, ako aj činnosť spomenutej komisie, žiadne reálne výsledky, aspoň nie pre české a slovenské podniky s utlmanou zbrojnou výrobou, nepriniesli.¹⁴⁹

* * *

Zánikom ČSFR a vytvorením dvoch samostatných štátov ostali otázky konverzie otvorené. V pokračujúcom procese transformácie ekonomík oboch republík táto ďalej prebiehala v podmienkach separácie dovtedy relatívne jednotného zbrojne priemyselného potenciálu, v čiastočne odlišných vnútropolitických pomeroch a inými metódami. S ňou spojený pokles zbrojnej produkcie na Slovensku trval až do roku 1999, keď jej „dno“ dosiahlo 2,6 percenta úrovne z roku 1987. Hodnota vyrobeného špeciálu v tomto roku predstavovala 651 mil. Sk b. c., pričom sa na výrobe priamo podieľalo 3 513 pracovníkov.¹⁵⁰

¹⁴⁷ Investiční mise USA přijede do ČSFR. *Hospodářské noviny*, 1. 10. 1991, s. 7.

¹⁴⁸ TRNÍK, ref. 145, s. 15.

¹⁴⁹ Zloženie „obchodnej a investičnej misie“ bolo pozoruhodné: z vyše dvadsiatich jej členov boli len piati zástupcovia priemyselných kruhov a ostatní z ministerstva obrany a zastupiteľských úradov USA. Vtedajší slovenský poslanec Roman Hofbauer o pobyte misie v ČSFR a jeho výsledkoch napísal: „*Naše federálne orgány zorganizovali exkurziu pracovníkov Pentagonu a vojenských odborníkov po našich zbrojovkách. Tí si nasnímali a nafilmovali všetko, čo im srdce ráciło, o čom naši novinári môžu len snívať. Medzi piatimi predstaviteľmi priemyselných kruhov boli zastúpení najväčší svetoví výrobcovia a exportéri zbraní, General Dynamics, General Electric, Arondale Industries a General Motors. Neprinieslo to žiadny projekt konverzie našej zbrojnej výroby. To sa, pochopiteľne, od zástupcov Pentagonu a najväčších amerických zbrojárskeho koncernov ani nedalo predpokladať. Rovnako ako by nebolo možné čakať od žraloka, že zachráni topiaceho sa.*“ Podivuhodná misia v zbrojovkách. *Národná obroda*, 5. 12. 1991, s. 13.

¹⁵⁰ KRČ, ref. 32, s. 125.

Technicko-ekonomický rozbor výroby špeciálnej techniky na Slovensku

názov výrobku finálny (čiastkový) výrobca (charakter výrobnej kapacity)	Ukazovateľ	Merná jednotka	8. 5LP		9. 5LP		
			1989	1990	1991	1993	1995
tank T-72 <u>ZŤS Martin</u> (mechanická výroba korby, veže, kanóny, montáž uzlov, finálna montáž, skúšky)	projektovaná kapacita	mil. Kčs ks	5 926 250	5 900 250	5 800 250	5 800 250	5 800 250
	odbyt pre:						
	FMO	ks	49	120	10	-	-
	FMZO	ks	68	54	30	50	30
	voľná kapacita	mil. Kčs ks %	3 649 133 61,6	2 714 76 46,0	50 756 210 87,5	5 230 220 90,2	5 265 220 90,6
BVP-2 <u>ZŤS Martin</u> (mechanická výroba korieb, motorov, veží, kanónov, montáž uzlov, finálna montáž, skúšky)	projektovaná kapacita	mil. Kčs	4 622 1300	4 622 1300	4 622 1300	5 043 1000	5 043 1000
	odbyt pre:						
	FMO	ks	250	280	166	135	105
	FMZO	ks	613	545	470	470	470
	voľná kapacita	mil. Kčs ks %	255 437 5,5	34 475 0,7	885 664 19,0	1 395 395 27,7	1 293 425 27,7
ShKH vz. 77 DANA <u>ZŤS Martin,</u> <u>podnik Dubnica</u> (výroba delostreleckej nadstavby, montáž, skúšky) <u>Tatra Bánovce</u> (výroba podvozkov)	projektovaná kapacita	mil. Kčs ks	1 035 120	1 035 120	1 035 120	1 047 120	1 106 120
	odbyt pre:						
	FMO	ks	10	-	45	45	45
	FMZO	ks	82	-	-	-	-
	voľná kapacita	mil. Kčs ks %	260 28 25,1	550 63 53,1	645 75 62,3	645 75 61,6	660 75 62,4
mínomet PRÁM L <u>ZŤS Martin,</u> <u>závod Topoľčany</u> (mechanická výroba, montáž, skúšky)	projektovaná kapacita	mil. Kčs ks	20 80	20 80	20 80	20 80	20 80
	odbyt pre:						
	FMO	ks	78	38	54	54	12
	FMZO	ks	-	-	-	-	-
	voľná kapacita	mil. Kčs ks %	- 2 -	9 42 45	7 26 35	7 26 35	16 69 80
RM GRAD na T815 <u>ZŤS Martin,</u> <u>závod Dubnica</u> (výroba delostreleckej nadstavby, montáž, skúšky)	projektovaná kapacita	mil. Kčs ks	125 60	125 60	125 60	125 60	125 60
	odbyt pre:						
	FMO	ks	12	-	-	-	-
	FMZO	ks	18	-	-	-	-
	voľná kapacita	mil. Kčs ks %	58 30 46,4	105 60 84,0	105 60 84,0	105 60 84,0	105 60 84,0
samohybný výbušný odmínovač SVO <u>ZŤS Martin,</u> <u>podnik Dubnica</u>	projektovaná kapacita	mil. Kčs ks	- -	39 8	147 30	295 60	295 60
	odbyt pre:						
	FMO	ks	-	8	16	16	16
	FMZO	ks	-	-	-	-	-
	voľná kapacita	mil. Kčs ks %	- - -	- - -	71 14 48,3	219 44 74,2	219 44 74,2

VOJENSKÁ HISTÓRIA

samohybný mínomet PRÁM S <u>ZŤS Martin,</u> <u>Podnik Dubnica</u>	projektovaná kapacita	mil. Kčs ks	24 6	50 12	165 40	165 40	165 40
	odbyt pre: FMO FMZO	ks ks	6 -	6 -	15 -	15 -	15 -
	voľná kapacita	mil. Kčs ks %	- - -	24 6 45,0	100 25 60,6	100 25 60,6	100 25 60,6
cisternový prívies na pitnú vodu VESNA <u>ZŤS Martin,</u> <u>podnik Košice</u>	projektovaná kapacita	mil. Kčs ks	7 40	11 65	11 65	11 65	11 65
	odbyt pre: FMO FMZO	ks ks	40 -	70 -	56 -	56 -	57 -
	voľná kapacita	mil. Kčs ks %	- - -	- - -	2 9 18,2	2 8 18,2	2 8 18,2
cisternový automobil na pitnú vodu CITRA <u>ZŤS Martin,</u> <u>Závod Košice</u>	projektovaná kapacita	mil. Kčs ks	- -	- -	- -	- -	- -
	odbyt pre: FMO FMZO	ks ks	15 -	30 -	30 -	31 -	31 -
	voľná kapacita	mil. Kčs ks %	Plánované počty využívajú viacúčelové kapacity.				
152 mm náboj ShKH DANA <u>ZVS Dubnica</u> (laborácia a kompletácia) <u>Vihorlat Snina</u> (mechanická výroba tiel granátov a nábojníc)	projektovaná kapacita	mil. Kčs tisíc ks	395 52	395 52	395 52	395 52	395 52
	odbyt pre: FMO FMZO	tisíc ks tisíc ks	39 1	40 -	8 1	8 1	7 1
	voľná kapacita	mil. Kčs tisíc ks %	91 12 23	91 12 23	326 43 82,5	326 43 82,5	334 44 84,2
125 mm náboj SMRK <u>ZVS Dubnica</u> (laborácia a kompletácia) <u>Chemko Strážske</u> (výroba trhavín)	projektovaná kapacita	mil. Kčs tisíc ks	416 55	416 55	416 55	416 55	416 55
	odbyt pre: FMO FMZO	tisíc ks tisíc ks	31 10	33 -	- -	- -	- -
	voľná kapacita	mil. Kčs tisíc ks %	106 14 25,5	167 22 40,1	416 55 100,0	416 55 100,0	416 55 100,0
122 mm náboj GVOZDIKA <u>ZVS Dubnica</u> (laborácia a kompletácia)	projektovaná kapacita	mil. Kčs tisíc ks	161 60	161 60	161 60	161 60	161 60
	odbyt pre: FMO FMZO	tisíc ks tisíc ks	25 10	27 -	- -	- -	- -
	voľná kapacita	mil. Kčs tisíc ks %	67 25 41,6	89 33 55,3	161 60 100,0	161 60 100,0	161 60 100,0
120 mm mína PRÁM <u>ZVS Dubnica</u> (laborácia a kompletácia)	projektovaná kapacita	mil. Kčs tisíc ks	203 60	203 60	203 60	203 60	203 60
	odbyt pre: FMO FMZO	tisíc ks tisíc ks	35 -	30 -	20 -	20 -	20 -
	voľná kapacita	mil. Kčs tisíc ks %	85 25 41,9	102 30 50,2	136 40 67	136 40 67	136 40 67

VOJENSKÁ HISTÓRIA

122 mm náboj GRAD <u>ZVS Dubnica</u> (laborácia a kompletácia)	projektovaná kapacita	mil. Kčs tisíc ks	516 80	516 80	516 80	516 80	516 80
	odbyt pre: FMO	tisíc ks	11	25	-	-	-
	FMZO	tisíc ks	50	41	40	40	40
	voľná kapacita	mil. Kčs tisíc ks %	123 19 23,8	90 14 17,4	258 40 50	258 40 50	258 40 50
PTRŠ KONKURS <u>ZVS Dubnica</u> (laborácia a kompletácia) <u>Kablo Malacky</u> (mechanická výroba a navíjanie cievky, skúšky) <u>ZVL Považská Bystrica</u> (mechanická výroba komory raketového motora)	projektovaná kapacita	mil. Kčs ks	72 500	715 5 000	1 430 10 000	1 430 10 000	1 430 10 000
	odbyt pre: FMO	ks	500	2 400	2 400	2 400	2 400
	FMZO	ks	-	-	-	-	-
	voľná kapacita	mil. Kčs ks %	- - -	372 2 600 52	1 087 7 600 76	1 087 7 600 76	1 087 7 600 76
RS LUNA PROMINENT <u>Chemko Strážske</u> (výroba trhaviny)	projektovaná kapacita	mil. Kčs tisíc ks	47 41,4	58 61,9	52 56	57 60	57 60
	odbyt pre: FMO	tisíc ks	41,4	61,9	6,6	-	-
	FMZO	tisíc ks	-	-	8	6	-
	voľná kapacita	mil. Kčs tisíc ks %	- - -	- - -	80 43,8 87,7	51 54 98,2	57 60 100
Letecká bomba MARS <u>Chemko Strážske</u> (výroba trhaviny)	projektovaná kapacita	mil. Kčs ks	71 1 420	55,6 1 200	- -	- -	- -
	odbyt pre: FMO	ks	1 420	1 200	-	-	-
	FMZO	ks	-	-	-	-	-
	voľná kapacita	mil. Kčs ks %	- - -	- - -	- - -	- - -	- - -
Systém riadenia paľby KLADIVO <u>Tesla Liptovský Hrádok</u> (výrobnno-montážna elektromechanika)	projektovaná kapacita	mil. Kčs ks	957 1 350	930 1 250	668 1 100	668 1 100	668 1 100
	odbyt pre: FMO	ks	-	-	100	100	100
	FMZO	ks	25	120	-	-	-
	voľná kapacita	mil. Kčs ks %	886 1 325 92,6	825 1 130 88,7	607 1 000 90,9	607 1 000 90,9	607 1 000 90,9

Zdroj: NA Praha, f. KSC-ÚV-02/1, zv. 115, a. j. 120 *Komplexný návrh postupu na efektívni využití volných kapacit výroby speciální techniky - Technicko-ekonomický rozbor volných kapacit výroby speciální techniky zpracovaný podle výrobců a výrobků, u nichž dochází v letech 1989, 1990 a v 9. pětiletce k nižšímu odbytu.*

OPIS

T a j n é
Příloha č. 1
k usnesení vlády ČSSR
č. 159/1989
Počet listů: 2

Zásady

pro vytěžování kapacit čs. průmyslu uvolňovaných utlumováním speciální výroby

1. Při vytěžování kapacit čs. průmyslu uvolňovaných utlumováním výroby speciální techniky vycházet především z návrhů strukturálních změn, přijatých výrobních programů národního hospodářství, ekonomického ohodnocení případných nákupů licencí a licenční technické dokumentace, při minimalizaci požadavků na novou investiční výstavbu.

Zodpovídá: příslušný federální a republikový orgán ve spolupráci s SKVTRI a SPK

2. Kapacity čs. průmyslu uvolňované utlumováním výroby speciální techniky využívat přednostně pro náhradní programy civilního charakteru v souladu s mírovou potřebou. Tím zamezit střetu více druhů speciální techniky na stejné kapacitě za branné pohotovosti státu.

Zodpovídá: příslušný dodavatelský federální a republikový orgán ve spolupráci s SPK, FMNO a FMV

3. V případě omezení nebo končení mírové výroby speciální techniky a náhradního využití uvolněných kapacit zabezpečit:

a/ Přehodnocení požadavků na dodávky v Rozpočtovém plánu na rok 1990 i v dalších letech a požadování pouze nezbytných dodávek ve zvláště zdůvodněných případech.

Zodpovídá: FMNO a FMV ve spolupráci s příslušnými federálními a republikovými orgány

b/ Zpracování technicko-ekonomických rozborů podmínek uchování výrobních schopností po dobu branné pohotovosti státu podle přehodnocených požadavků na dodávky v Rozpočtovém plánu FMNO a FMV.

Zodpovídá: příslušný dodavatelský federální a republikový orgán ve spolupráci se státními podniky

4. Rozhodnutí o uchování výrobních schopností pro dobu branné pohotovosti státu přijmout po všestranném objektivním posouzení zpracovaného technicko-ekonomického rozboru podmínek uchování. Toto zabezpečovat zejména formou technicko-organizačních a plánovacích opatření.

Zodpovídá: příslušný dodavatelský federální a republikový orgán ve spolupráci s FMNO, FMV a SPK

5. U zdůvodněné a objektizované nutnosti uchování výrobních schopností uvolněných kapacit speciální techniky pro období branné pohotovosti státu postupovat v souladu s příslušnými předpisy.

Zodpovídá: příslušný dodavatelský federální a republikový orgán ve spolupráci s FMNO, FMV a SPK

6. Vůči státním podnikům uplatňovat zásady finanční politiky, vycházející z obecně platných právních norem, s případnými odchylkami schválenými pro oblast obrany a bezpečnosti usnesením předsednictva vlády ČSSR č. 5/1989.

Zodpovídá: FMF ve spolupráci s SPK

7. Pro konkrétní posouzení účasti státního rozpočtu na řešení požadavků státního podniku v souvislosti s náběhem náhradní civilní výroby zpracovat program, včetně konkrétních návrhů na řešení cílového stavu a rozboru důchodové situace státního podniku. Účast státního rozpočtu na náhradní výrobě je možná pouze u strukturálních změn posouzených státní expertizou a následně schválených vládou ČSSR. Pro výrobu speciální techniky zpracovat útlumové programy.

Zodpovídá: příslušné federální a republikové orgány ve spolupráci s SPK, SKVTRI a FMF

8. Investiční potřeby kryt především vlastními zdroji organizace. Investiční úvěry bude Státní banka Československá poskytovat podle obecných zásad. V případě ohrožené návratnosti úvěru bude možno poskytnout investiční úvěr se zárukou státního rozpočtu, za podmínek návratnosti poskytnutých zdrojů ze státního rozpočtu.

Zodpovídá: SBČS a FMF ve spolupráci s příslušnými federálními a republikovými orgány

9. Zajistit kvalifikované pracovníky /specialisty/ z řad vojáků v záloze v rozsahu nezbytném pro výrobu speciální techniky za branné pohotovosti státu. Řešit novelizaci stávajících předpisů o zprošťování mimořádné služby, v součinnosti s SPK, FMHSE, ČKPV a SKPV.

Zodpovídá: FMNO

10. Při financování a úvěrování zvýšených stavů zásob souvisejících s plným využíváním stávajících volných kapacit výroby speciální techniky postupovat takto:

- zásoby, které jsou neprodejné, příp. nepotřebné z důvodu omezení, nebo ukončení speciální výroby, neúvěrovat a řešit způsob jejich likvidace a úhrady,
- zásoby, které budou postupně likvidovány spotřebou, nebo odprodejem, úvěrovat za běžných podmínek /krátkodobý nebo střednědobý úvěr splacený podle likvidačního plánu/,
- běžné zásoby související s náběhem nové civilní výroby /za uvolněnou výrobu speciální techniky/, které nebude možno kryt z tvorby vlastních zdrojů, úvěrovat s využitím úvěrů na doplnění obrátového fondu,
- v jednotlivých případech s rizikem v tvorbě vlastních zdrojů úvěry poskytovat z důvodu ohrožení návratnosti a efektivnosti úvěru se zárukou státního rozpočtu.

Zodpovídá: SBČS, FMF ve spolupráci s příslušnými federálními a republikovými Orgány

11. Likvidaci prokazatelně nevyužitých zásob po vyčerpání všech možností v souladu s obecně platnými předpisy řešit v jednotlivých letech individuálně s přednostním využitím vlastních finančních zdrojů a následně z prostředků státního rozpočtu v závislosti na jeho možnostech v jednotlivých letech.

Zodpovídá: příslušné federální a republikové orgány

Zdroj: NA Praha, f. KSČ-ÚV-02/1, zv. 115, a. j. 120 *Komplexní návrh postupu na efektivní využití volných kapacit výroby speciální techniky.*

**Zabezpečenie výroby rozhodujúcich úloh v zbrojárskom priemysle na Slovensku
v 9. päťročnici**

Úloha	Vybudovaná kapacita na 9. ŠLP (ks)	Požiadavky (tis. ks)	Využitie kapacít (%)	Hranica ekonomickej efektívnosti (ks)
Obory, u ktorých sa odporúča zachovanie výroby i pri neúplnom využití kapacít				
Odbor 571 – zbrane, pododbor delostrelecké zbrane, výroba sústredená v š. p. kombinát ZŤS Martin a jeho závodoch				
152 mm kanónová húfnica	600	121	20	400
125 mm tankový kanón	600	0	0	400
30 mm kanón	3 000 (projektovaná kapacita)	2 100	70	-
120 mm mínomet	690	153	22	440
Odbor 572 – munícia, pododbor veľkokalibrová munícia, výroba sústredená najmä do ZVS Dubnica nad Váhom ako súčasti š. p. ZVS Brno				
122 mm húfnicový náboj	300-tis.	0	0	150-tis.
125 mm tankový náboj	275-tis.	40-tis.	15-tis.	150-tis.
152 mm húfnicový náboj	260-tis.	41,5-tis.	16-tis.	150-tis.
122 mm mínometný náboj	400-tis.	60-tis.	15-tis.	200-tis.
Odbor 574 – obrnená a pásová technika, pododbor bojová vozidla pechoty, výroba sústredená v š. p. ZŤS Martin (<u>ZŤS Dubnica</u> - veže s kanónom, <u>Hriňová</u> – bočné prevody a prevodovky, <u>ZŤS Detva</u> -pancierové korby a kompletizácia vozidla)				
BVP-2 a aplikácie	5 600	690	12	3 600
Utlmované odbory				
Odbor 574 – obrnená a pásová technika, pododbor tanky a ich aplikácie, výroba š. p. ZŤS Martin				
tanky T-72 a ich aplikácie	1 250	10	0,8	500

Zdroj: SNA Bratislava, f. MP 1939 – 1992 (utajované), šk. 78, č. 0059/89 *Materiál pro poradu vedení FMHSE č. 230/89, Věc: Koncepce výroby a odbytu speciální techniky v resortu hutnictví, strojírenství a elektrotechniky po roce 1990.*

**Produkcia pásovej (tankovej a obrnenej) a delostreleckej techniky na Slovensku
v rokoch 1968 – 1992**

Druh, typ	Vyrábané v rokoch	Produkcia v rokoch 1968-92	Odberateľ		
			Čs. armáda	FMZO (export)	
				Počet ks	Štát
<i>Bojové tanky a ich účelové aplikácie</i>					
T-55A	1967-82	6 288	1 406	4 882	NDR, Maďarsko, Rumunsko, Juhoslávia, Egypt Sýria, Líbya, Irak, Alžírsko, India
T-55AK	1970-82	897	90	807	
MT-55A	1968-83	1461	213	1248	ZSSR, NDR, Bulharsko, Rumunsko, Juhoslávia, Sýria, Líbya, Alžírsko, Irak, India,
VT-55A	1967-83	2 126	434 (6-MD*)	1 686	ZSSR, NDR, Maďarsko, Rumunsko, Juhoslávia, Egypt, Líbya, Sýria, Alžírsko, India
JBVT-55A	1971-83	698	-	698	ZSSR, Maďarsko, Juhoslávia, Sýria, Irak, Líbya, Alžírsko
T-72	1981-85	556	303	253	Bulharsko, Maďarsko, NDR, Sýria, Alžírsko
T-72M	1985-86	251	176	75	NDR, Sýria,
T-72M1	1986-93	1 010	276	734	Bulharsko, Maďarsko, NDR, Alžírsko, Irak, Líbya, Sýria
T-72MK	1985-89	26	18	8	Maďarsko
T-72M1K	1986-90	72	13	59	Maďarsko, NDR, Alžírsko, Sýria
VT-72B	1988-93	101	51	50	ZSSR, Maďarsko, NDR
<i>Obrnené transportéry, bojová vozidla a ich účelové aplikácie</i>					
OT-62 TOPAS	1962 - 1972 2 641		954	1 687	Poľsko, Egypt, Maroko, Irak, Sudán, Líbya, India
BVP-1	1971-89	17 295	cca	cca 5 100	NDR, Sýria, Líbya, Alžírsko
BVP-1K	1972-88	402	12 600		
veľ.štáb. vozidlo MP-31	1984-88	cca 160			ZSSR, NDR (ďalšie štáty Varšavskej zmluvy?)
ambul. vozidlo AMB-S	1985-89	256	-	256	Sýria, Irak (?)
BŮRKA III	1987-88	15	15	-	
vyslob.pás. vozidlo VPV	1985-91	253	?	?	Tunisko
BPzV SVATAVA	1988-89	201	201	-	
BVP-2	1987-90	434	250	184	?
<i>Delostrelecká technika</i>					
122 mm RM vz. 70 GRAD	1971-89	830	456	374	NDR, (?)
152 mm ShKH	1981-89	672	410	262	ZSSR, Poľsko, Líbya

* Ministerstvo dopravy ČSSR

Spracované podľa: VÚA-VHA Praha, f. MNO-GŠ/TAS, č. j. 0046932/86 Roční prováděcí plán vyzbrojování tankovou technikou na rok 1983, č. j. 0046930/86 Roční prováděcí plán vyzbrojování tankovou technikou na rok 1984, č. j. 0024/22-14 Roční prováděcí plán vyzbrojování tankovou technikou na rok 1986; FRANCEV, Vladimír. *Československé tankové síly 1945 – 1992*. Praha : Grada Publishing, a. s. 2012, s. 115-119, 129-137 a 143-164. ISBN 978-80-247-4029-4 a JEŽEK, František. *Výrobky vojenskéj pásovej techniky vyrábané v Strojárskych závodoch v Martine v období 1981 až 2001*. Archív Vývoj Martin, a. s. 2001.

J. ŠTAIGL – P. TURZA: RÜSTUNGSPRODUKTION IN DER SLOWAKEI IN DEN JAHREN 1969 – 1992 (TEIL 2)

Im Jahre 1988 nahmen die Entwicklungstendenzen im Bereich der Rüstungsproduktion in der Slowakei ein Ende. Die allgemeinen Rahmenbedingungen des Produktionsrückgangs im Bereich des Militärmaterials waren gegeben durch die Schwächung der Spannungen in internationalen Beziehungen, die bereits in der Hälfte der 1980er Jahre angesetzt hat, und weitreichende Veränderungen der internationalen militärisch-politischen Situation nach sich gezogen hat. Die Mitgliedsstaaten des Warschauer Paktes, ebenso wie NATO-Mitgliedsstaaten, nahmen diese Entwicklung als Grundlage für Kürzungen in Militär- und Rüstungsausgaben. Beim Aufbau der Streitkräfte der sozialistischen Länder, die Tschechoslowakischen Volksarmee inbegriffen, setzte sich das Prinzip der sog. vernünftigen Genüge, verbunden mit Einschränkungen von Bestellungen auf das Militärmaterial. Gleichzeitig machten sich auch die Schwierigkeiten beim Absatz der tschechoslowakischen Rüstungsproduktion bemerkbar. Dies betraf nicht nur die sozialistischen, sondern auch die nichtsozialistischen Staaten, vor allem Entwicklungsländer. Begrenzung des Vertragsvolumens, bzw. Auflösung der bereits abgeschlossenen Verträge auf Lieferung von Rüstungstechnik hing zusammen mit dem wachsenden Passivsaldo dieser Staaten als Folge ihrer Zahlungsunfähigkeit. In der Wirtschaft der ČSSR setzte sich zunehmend der Gedanke einer Konversion der Rüstungsproduktion, d. h. ihrer Umorientierung auf Zivilzwecke durch. Nach dem Zerfall der Märkte des sozialistischen Blocks, der Auflösung des Rats für gegenseitige Wirtschaftshilfe und der Aufhebung des Warschauer Paktes wurde dieser Gedanke noch aktueller und seine Umsetzung umso dringender. Das Regierungspräsidium der ČSSR fasste im Juni 1988 den Entschluss, die Rüstungsproduktion einzudämmen. Die folgenden Maßnahmen der föderativen und nationalen Organe waren auf Lösung der Probleme bedacht, die mit der Konversion verbunden waren: Verluste der Rüstungsbetriebe, die durch die Eindämmung der Rüstungsproduktion verursacht waren, Absatz der bereits hergestellten Militärtechnik, Einführung von Produktionsersatzprogrammen bestimmt für den zivilen Sektor, soziale Folgen der Konversion usw. Die negativen Folgen auf der wirtschaftlichen und sozialen Ebene hatten viel größere Ausmaße in der Slowakei als in der Tschechischen Republik, was vor allem mit der territorialen Verteilung der Rüstungsbetriebe und der unterschiedlichen Struktur der Rüstungsproduktionszweige in beiden Teilen der Föderation zusammenhing. Der vorliegende Beitrag wirft Licht auf den Verlauf des Konversionsprozesses in der Wirtschaft in slowakischen Bedingungen, der sich im Hintergrund tiefgreifender gesellschaftlicher Veränderungen und der Transformation der gesamten tschechoslowakischen Wirtschaft ereignete. Die Grundlage für die präsentierten Thesen und Schlussfolgerungen bildeten zahlreiche Quellen und faktographische Angaben zur Konversion, die mehrere thematische Ebenen und Zusammenhänge umfassen. Die Verfasser des Beitrags dokumentieren u. a. den Prozess der Produktionseindämmung in den Rüstungsbetrieben auf dem Gebiet der Slowakei; die Rüstungsproduktion ist bis Ende 1992 auf 5,56 Prozent des Niveaus aus dem Jahre 1987 zurückgefallen, wobei fast die gesamte Produktion von Panzern, Panzerkampfwagen und Artilleriesystemen eingestellt wurde. Ebenso erläutert werden die sozialen Folgen der Konversion, von der in der Slowakei um die 80 Tausend Menschen betroffen worden sind, von denen 9 – 10 Tausend in der unmittelbaren Produktion eingestellt, bzw. in der Forschung von „Spezialmaterial“ eingebunden waren. Im Kontext der angeführten Problemkomplexe werden auch Fragen erläutert, die mit der Einleitung von Zivilherstellungsprogrammen zusammenhängen.